

ხელყოფის კონდიქცია ინტელექტუალური საკუთრების ობიექტებთან მიმართებაში

გიორგი ჟორჟოლიანი
ადვოკატი

I. შესავალი

უსაფუძვლო გამდიდრების სამართლის ძირეული მიზანი, ნებისმიერი არსებული სამართლებრივი სივრცისთვის შინაარსობრივად ერთ-სა და იმავეს წარმოადგენს - მოაწესრიგოს უსაფუძვლოდ გადაღებული ქონებრივი მასის რესტიტუცია.¹ ამრიგად, უსაფუძვლო გამდიდრების სამართალს ერთი შეხედვით უბრალო ფუნქცია აქვს და იგი მარტივად აღქმადია ნებისმიერი პირისთვის, თუმცა ამ ერთი შეხედვით მარტივი საკითხის უკან სხვადასხვა მართლწესრიგისთვის დამახასიათებელი უსაფუძვლო გამდიდრების ნორმატიული თუ დოქტრინალური რთული კონცეფცია დგას. მაგალითისთვის, სიმარტივეს, რომლის მიხედვითაც, უსაფუძვლოდ გამდიდრებულმა პირმა უსაფუძვლოდ გაღარიბებულს უნდა დაუბრუნოს ის, რაც მის კუთვნილებას არ წარმოადგენდა და რისთვისაც „საფასური“ არ გადაუხდია, ანგლო-ამერიკული სამართლისთვის „შლის“ სამართლებრივი ტიტულის გადაცემის მომენტი,² რაც ფაქტობრივად კონდიცირებადი სიკეთის ცნების განსაზღვრას უფუნქციოს ტოვებს და, შესაბამისად, წარმოშობს უმთავრეს კითხვასა და პრობლემატიკას, თუ რა ფარგლებს ექვემდებარება რესტიტუცია.³ გერმანული სამართლის

კონდიქციების სისტემის საფუძველი გენერალური დათქმაა, რომელიც გერმანიის სამოქალაქო კოდექსის (გსკ) 812-ე პარაგრაფის 1-ლი ნაწილის 1-ლი წინადადებითაა მოცემული და თავის თავში განასხვავებს შესრულებისა და არაშესრულების კონდიქციებს,⁴ რითიც არა მხოლოდ ნორმატიულ საფუძველს იძლევა სამართლიანი გამდიდრებისა⁵ და უსაფუძვლო გამდიდრების გასამიჯნად, არამედ ამ უკანასკნელს ორ ტიპად ყოფს და რესტიტუციის ფარგლებს სხვადასხვა სახით განსაზღვრავს. ორივე სამართლებრივი სივრცისთვის, ნათელია, რომ ცნების სიმარტივე მაშინვე იქცევა სირთულედ, როცა საკითხი უკუგებისა და რესტიტუციის ფარგლებს ეხება, სწორედ ამიტომ უსაფუძვლო გამდიდრების სამართალში ცენტრალურ ადგილს იკავებს კონკრეტულად კონდიქციური მოთხოვნის ფარგლების დადგენის პრობლემატიკა.⁶

ქართული უსაფუძვლო გამდიდრების სამართალი გერმანულ სამართალთან მიმართება-

¹ გ. რუსიაშვილი, უსაფუძვლო გამდიდრების სამართალი ინგლისში, შედარებითი სამართლის ქართულ-გერმანული ჟურნალი 5/2020, 2020, 1.

² Z. Sinel, Through Thick and Thin: The Place of Corrective Justice in Unjust Enrichment, Oxford Journal of Legal Studies, Vol. 31, No. 3, 2011, 551-552.

³ იქვე, 552-553.

⁴ გ. რუსიაშვილი, უსაფუძვლო გამდიდრების სამართლის სარეფორმო წინადადება, თბილისი, 2020, 8.

⁵ არსებობს მოსაზრება, რომ გერმანული სამართლისთვის გამდიდრება არის ყველა ის ტრანზაქცია, რომელიც შესაბამისი ნორმატიული საფუძვლებიდან გამომდინარე არ ითვლება ჩაშლილად, შესაბამისად საკმარისია მხოლოდ კონკრეტული ტრანზაქცია აკმაყოფილებდეს უსაფუძვლო გამდიდრების წინაპირობებს, იგი ჩაითვლება *prima facie* უსაფუძვლო გამდიდრებად. ვრცლად შეგიძლიათ იხ. R. Zimmermann / J. Plessis, Basic Features of the German Law of Unjustified Enrichment, Restitution Law Review, Vol. 2, 1994, 14 და შემდეგი გვერდები.

⁶ გ. რუსიაშვილი, უსაფუძვლო გამდიდრების სამართალი ინგლისში, შედარებითი სამართლის ქართულ-გერმანული ჟურნალი 4/2020, 2020, 34.

ში, თავის მხრივ, კიდევ უფრო ფრაგმენტირებული სახით გვევლინება და კონდიციურ მოთხოვნებს ოთხ ტიპად ყოფს: შესრულების კონდიცია, როგორც არანამდვილი შესრულების შედეგების უკუქცევის ინსტრუმენტი, ხელყოფის კონდიცია, სამართლებრივი სიკეთეების დაცვის ინსტრუმენტი, დანახარჯების კონდიცია, სხვის ნივთზე განეული ხარჯების ანაზღაურების ინსტრუმენტი და რეგრესის კონდიცია, როგორც მესამე პირის მიერ შეცდომით დაფარული ვალის უკან მოთხოვნის საშუალება.⁷ მიუხედავად იმისა, რომ მოცემულ ტიპოლოგიას სხვადასხვა, ერთმანეთისგან დამოუკიდებელი მიზანი აქვს, მათი საერთო ფუნქცია ერთია - შეავსოს უპირატესად გამოსაყენებელ მოთხოვნებში არსებული სიცარიელე,⁸ უფრო მეტიც, უსაფუძვლო გამდიდრების სამართალს მაკორექტირებელი სამართლის ფუნქცია აქვს, არა მხოლოდ გამოყენებადი მოთხოვნის განსაზღვრისთვის, არამედ მიმართული სამოქალაქო ბრუნვაში არსებული უსამართლო ტრანზაქციის ტრანსფორმაციისთვის და კორექტირებისთვის, როგორც სამართლიანი ტრანზაქცია.⁹

საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 982-ე მუხლი ხელყოფის კონდიციის განმსაზღვრელი და ცენტრალური ნორმაა, რომელიც მიუთითებს ხელყოფის ისეთ ქმედებებზე, რომლითაც შესაძლოა იგი უსაფუძვლოდ გამდიდრდეს. სწორედ ამ ნორმის საფუძველზე ხდება შესაძლებელი კონდიციური მოთხოვნის ფარგლების განსაზღვრა. თავის მხრივ, ხელყოფის კონდიცია წარმოადგენს დელიქტური სამართლისა და ვინდიკაციური მოთხოვნების შემავსებელს, ერთგვარ დანამატს.¹⁰ თუმცა, დელიქტური სამართლისგან განსხვავებით, უსაფუძვლო გამდიდრების სამართალი, კერძოდ კი ხელყო-

ფის კონდიცია, არ არის ზიანის ანაზღაურების სამართალი, არამედ ის ქონების უსაფუძვლო ტრანზაქციის მაკორექტირებელ სამართალს წარმოადგენს. მნიშვნელოვანია, რომ კონდიციური მოთხოვნა შეიძლება წარმოიშვას მაშინაც, როდესაც უფლებამოსილ პირს ამით არაფერი არ დააკლდა, არ მიაღმა ზიანი და არ წარმოიშვას, მიუხედავად მეორე პირისათვის მიყენებული ზიანისა, თუ სხვისი ქონების ხელყოფი ამ ზიანის სანაცვლოდ არ გამდიდრებულა ან არაფერი არ მიუღია.¹¹ გარდა ამისა, მნიშვნელოვანია ხელყოფის კონდიციის წინაპირობების იდენტიფიცირება და გამოყოფა, რომელიც შემდეგი სახით შესაძლოა იყოს წარმოდგენილი: რაიმის მოპოვება ხელყოფის საშუალებით, ხელყოფის ობიექტი უნდა იყოს სამართლებრივი სიკეთე, რომელზეც განკარგვა / გამოყენების უფლება ექსკლუზიურად¹² უნდა მიეკუთვნებოდეს კონდიციის კრედიტორს და ბოლოს, გამდიდრება უნდა მოხდეს სწორედ კონდიციის კრედიტორის ხარჯზე.

წინამდებარე სტატიის მიზანს წარმოადგენს ხელყოფის კონდიციის მიმართება ინტელექტუალური საკუთრების ობიექტების ხელყოფის მიმართ. აღნიშნული საკითხის განხილვისთვის სავალდებულოა არა მხოლოდ უსაფუძვლო გამდიდრების სამართლის ნორმატიული თუ დოქტრინალური საფუძვლების მისადაგება ინტელექტუალური საკუთრების პრინციპებისადმი, არამედ, უშუალოდ ამ უკანასკნელისთვის სპეციალური, უკვე არსებული მონესრიგების კონკურენტულ დონეზე განხილვა. აღსანიშნავია, რომ იურიდიულ ლიტერატურაში, არა მხოლოდ ქართულ,¹³ არამედ გერმანიისა და შეერთებული შტატებისთვისაც კი ხშირად, ინტელექტუა-

⁷ გ. რუსიაშვილი / დ. ეგნატაშვილი, კაზუსები კანონის-მიერ ვალდებულებით სამართალში, შედარებითსამართლებრივი მიმოხილვა, თბილისი, 2016, 88-89.

⁸ გ. მელაძე, არაუფლება მოსილი პირის მიერ განხორციელებული განკარგვით გამოწვეული ხელყოფის კონდიცია, შედარებითი სამართლის ქართულ-გერმანული ჟურნალი 7/2020, 2020, 33.

⁹ Z. Sinel, Through Thick and Thin: The Place of Corrective Justice in Unjust Enrichment, The Oxford Journal of Legal Studies, Vol. 31, No. 3, 2011, 552-553.

¹⁰ ჰ. შნიტგერი / ლ. შატერაშვილი, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის ონლაინ კომენტარები, gccc.ge, მუხლი 982, 1 ველი. (უკანასკნელი წვდომა 21.11.2020)

¹¹ გ. რუსიაშვილი, უსაფუძვლო გამდიდრების სამართლის სარეფორმო წინადადება, თბილისი, 2020, 12.

¹² Zuweisungstheorie - ე. წ. მიკუთვნებული სამართლებრივი სფეროს თეორია, ექსკლუზიურობა თავის მხრივ, არა მხოლოდ ქართული და გერმანული სამართლისთვის არის მნიშვნელოვანი, არამედ ანგლო-ამერიული უსაფუძვლო გამდიდრების სამართალშიც ერთ-ერთ ცენტრალურ მახასიათებელს წარმოადგენს. ვრცლად იხ. K. Barker, Unjust Enrichment: Containing the Beast, Oxford Journal of Legal Studies, Vol. 15, No. 3, 461-463.

¹³ მაგ. იხ. ქ. ბუაძე / ნ. შევილაძე / გ. ჟორჟოლიანი, სასაქონლო ნიშნის დაცვის ეკონომიკური მნიშვნელობა, შედარებითი სამართლის ქართულ-გერმანული ჟურნალი 10/2020, 2020, 3 და მომდევნო გვერდები.

ლური საკუთრების დამცავი ნორმები მოაზრებულია, როგორც დელიქტური სამართლიდან ნაწარმოები რეგულატორული მოწესრიგება და მისი შემადგენელი ნაწილი.¹⁴ შესაბამისად, მნიშვნელოვანია, განსახილველი საკითხის მიმართება დელიქტურ სამართალთან და მათი ერთმანეთისგან გამიჯვნა.

არსებობს მოსაზრება, რომ ინტელექტუალური საკუთრება, სანივთო სამართლის მიღმა, რომელიც მთლიანობაში მოიცავს საკუთრებას უძრავ და მოძრავ ნივთებზე, კიდევ ერთ საკუთრების ტიპს წარმოშობს, რომელიც უშუალოდ ზემოქანმოთვლილ ობიექტებში არ არის ტრანსფორმირებული და არამატერიალურ სიკეთეს განეკუთვნება.¹⁵ ინტელექტუალური საკუთრების ობიექტები, თავის მხრივ, შესაძლოა ორი მიმართულებით იქნეს გამოყოფილი: ეს არის საავტორო / მომიჯნავე უფლებები და სამრეწველო საკუთრება. ეს უკანასკნელი სტატიის მიზნებისთვის განხილული უნდა იქნეს არა მარტო სასაქონლო ნიშნების მხრივ, არამედ საპატენტო უფლებების ჭრილშიც. ინტელექტუალური საკუთრების დაცვა უზრუნველყოფს პირის ინტელექტუალური საქმიანობისა და სპეციფიკური ცოდნის შედეგად შექმნილი ობიექტების სამართლებრივ გარანტიებს, რომლის გარეშეც ადამიანთა ინტელექტუალური საქმიანობა პროგრესს შეწყვეტდა, მაგალითისთვის, აღარ იქნებოდა შესაძლებელი ლიტერატურული და მუსიკალური ნაწარმოებების შექმნა, საწარმოები აღარ იზრუნებდნენ საკუთარი სახელოსა და ბრენდინგის ეკონომიკურ კეთილდღეობაზე, რაც ხშირად მათი წარმატების მთავარი განმსაზღვრელი ფაქტორია, მეცნიერებას მოტივი აღარ ექნებოდა შეემუშავებინა და შეექმნა ახალი გამოგონება, რომელსაც მნიშვნელოვანი სამრეწველო ღირებულება ექნებოდა.¹⁶

ინტელექტუალური საკუთრების ობიექტები, თავის მხრივ, მატერიალური ქონებისგან განსხვავებით არაკონკურენტულობით გამოირჩე-

ვა,¹⁷ მიუხედავად იმისა, რომ ინტელექტუალური საკუთრების ობიექტები უმეტეს შემთხვევაში ნახულობენ ფიზიკურ განსხეულებას, მათ მთავარ მახასიათებელს წარმოადგენს რეპროდუცირების უნარი, რაც ნიშნავს იმას, რომ უფლების მქონე პირის გარდა, სასურველ დროსა და ნებისმიერ ადგილას ინტელექტუალური საკუთრების ობიექტი შესაძლოა ხელმისაწვდომი იყოს ყველასათვის, რაც თავისთავად ნათელია, რომ ხელყოფას შედარებით ამარტივებს.

II. ინტელექტუალური საკუთრების დეფინიცია და დაცვის ფარგლები

ინტელექტუალური საკუთრების ხელყოფის ცენტრალური მახასიათებელი მისი დაშორებული ბუნების არსებობაა უფლების მქონე პირისგან. განსხვავებით მოძრავ და უძრავ ნივთებზე წარმოშობილ უფლებაში ჩარევისას, რომელიც თითქმის ყოველთვის უშუალოდ უფლების ობიექტზე ზემოქმედებით ხდება, ინტელექტუალური საკუთრების ხელყოფა, ამის საპირისპიროდ, ეფემერულ ელემენტს მოიცავს და პირდაპირ კონკრეტული ნივთისადმი ქმედებით არ ხასიათდება. მატერიალური ობიექტის ხელყოფა, რომელშიც განსხეულებულია ინტელექტუალური საკუთრება, არ მიემართება ამ უკანასკნელს, არამედ მიმართულია უშუალოდ ნივთისკენ. სწორედ ამიტომ, ყოველი მართლწესრიგი გამოყოფს ინტელექტუალურ საკუთრებაზე უფლებებს ინდივიდუალურად, რაც ტრანსფორმირებას ვერ ჰპოვებს სანივთო უფლებებში.

1. საავტორო და მომიჯნავე უფლებები

საავტორო და მომიჯნავე უფლებათა ობიექტები, თითქმის ყველა არსებული სამართლებრივი სივრცისთვის ერთი და იგივეა და მათი

¹⁴ A. Jacob / A. Dorfman, Copyright as Tort, Theoretical Inquiries in Law, Vol. 12, 2010, 59-63.

¹⁵ D. E. Bouchoux, The Law of Trademarks, Copyrights, Patents, and Trade Secrets, New York, 2013, 3.

¹⁶ იქვე, 3-4.

¹⁷ D. W. Barnes, Congestible Intellectual Property and Impure Public Goods, Northwestern Journal of Technology and Intellectual Property, Vol. 9, Issue 8, 2011, 533-534.

დეფინიცია¹⁸ შესაძლებელი ხდება შემდეგი მიმართულებებით: ლიტერატურული ნაწარმოებები, მუსიკალური ნაწარმოებები, აუდიოვიზუალური ნაწარმოები, სკულპტურის, ფერწერის, გრაფიკის, ლითოგრაფიის, სახვითი ხელოვნებისა და სხვა მსგავსი ნაწარმოები, ფოტოგრაფიული ნაწარმოებები, ასევე, სკულპტურის, ფერწერის, გრაფიკის, ლითოგრაფიის, სახვითი ხელოვნებისა და სხვა მსგავსი ნაწარმოები.¹⁹

ზემოჩამოთვლილი ობიექტების ხელყოფის დროს, თითქმის შეუძლებელი ხდება ხელყოფა გამოხატული იყოს მათზე ფიზიკური ზემოქმედების გზით, დაუფლებით, ჩამორთმევით ან გადაცემით. გამომდინარე აქედან, ყოველი მართლწესრიგი უშუალოდ თავად განსაზღვრავს საავტორო და მომიჯნავე უფლების მქონე პირების უფლებებს კონკრეტულად ინტელექტუალური შემოქმედების ნაყოფზე და არა იმ ფიზიკურ ნივთზე, რომელშიც იგია განსხვავებული.²⁰ აღნიშნული უფლებების დაყოფა შესაძლებელია შემდეგ ნაწილებად: პირად, არაქონებრივ და ქონებრივ უფლებებად, რომელთა შორისაც წყალგამყოფი ხაზის გავლება ხშირად მნიშვნელოვან სირთულეებთან არის დაკავშირებული. ხელყოფა, როგორც სამართლებრივ სიკეთეზე არაუფლებამოსილი ზემოქმედება, საავტორო და მომიჯნავე უფლების მქონე ობიექტზე სწორედ არაქონებრივ და ქონებრივ უფლებაში უშუალო ჩარევას წარმოადგენს, რომელიც შემდეგ უფლებათა პაკეტს წარმოადგენს: ავტორობის უფლება, ნაწარმოების ხელშეუხებლობის უფლება, რეპუტაციის პატივისცემის უფლება, რეპროდუცირების უფლება, გავრცე-

ლების უფლება, საჯარო გადაცემის / შესრულების უფლება და სხვა.²¹

2. სასაქონლო ნიშნები

თანამედროვე ეკონომიკური ბაზრის განვითარების პროცესთან ერთად, განსაკუთრებული მნიშვნელობა შეიძინა სწორედ საწარმოთა ბრენდირებამ, კონკრეტულად კი სასაქონლო ნიშნებმა.²² ხშირად საწარმოს წარმატებას სწორედ სასაქონლო ნიშნის ცნობადობა და მისი რეპუტაცია განსაზღვრავს და არა თავად მის მიერ წარმოებული პროდუქტის სარგებლიანობა მომხმარებლისთვის. სასაქონლო ნიშნის იმ უმთავრესი ფუნქციის გარდა, განასხვავოს ერთი საწარმო მეორესაგან, ის ასევე მიზნად ისახავს მომხმარებელთა დაცვასაც.²³

მსგავსად სხვა ინტელექტუალური საკუთრებისა, სასაქონლო ნიშნებსაც თავისთავად დამოუკიდებელი რეგულატორული კომპლექსი აქვთ, როგორც ეროვნულ დონეზე, ასევე, სხვა ქვეყნების მართლწესრიგშიც. საქართველოსთვის კი ასეთ კომპლექსს „სასაქონლო ნიშნების შესახებ“ კანონი გვთავაზობს. თავის მხრივ, განსხვავებით საავტორო და მომიჯნავე უფლებებისგან, სასაქონლო ნიშნის უფლების მქონე პირს არ გააჩნია მასზე არაქონებრივი უფლება, არამედ ნორმატიული საფუძველი უფლებრივი მოწესრიგებისთვის გამოყოფს ტიპოლოგიურ ცნებას - სასაქონლო ნიშნის მფლობელის განსაკუთრებული უფლება.²⁴ აღნიშნული უფლება ქართული სამართლისთვის მხოლოდ ნეგატიური სახით არის კონსტრუირებული. თავის მხრივ, უშუალოდ კანონისმიერი დანაწესი შეიცავს ერთგვარ დიქტომიას, მაგალითისთვის

¹⁸ R. Schechter / J. Thomas, *Intellectual Property: The Law of Copyrights, Patents and Trademarks*, West Academic Publishing, 2008, 2-3.

¹⁹ ეროვნული მართლწესრიგისთვის საავტორო და მომიჯნავე უფლებების სრული ჩამონათვალი შეგიძლიათ იხილოთ „საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ“ საქართველოს კანონის 6 I, 45-ე და მომდევნო მუხლებში.

²⁰ საავტორო უფლების ობიექტი, როგორც მოძრავ ნივთში, მაგალითად სკულპტურულ ნაწარმოებში, შესაძლოა იყოს განსხვავებული, ასევე, შესაძლოა მისი ტრანსფორმაცია უძრავ ნივთში არქიტექტურული პროექტის სახით.

²¹ სრულად საქართველოსთვის იხილეთ „საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ“ მე-17 და მე-18 მუხლები.

²² ქ. ბუაძე / ნ. შეყილაძე / გ. ჟორჟოლიანი, სასაქონლო ნიშნის დაცვის ეკონომიკური მნიშვნელობა, შედარებითი სამართლის ქართულ-გერმანული ჟურნალი 10/2020, 2020, 1.

²³ R. D. Laustsen, *The Average Consumer In Confusion-based Disputes In European Trademark Law And Similar Fictions*, Springer, 2020, 5-8.

²⁴ „სასაქონლო ნიშნების შესახებ“ კანონის მე-6 მუხლი იძლევა დეფინიციას მხოლოდ რეგისტრირებული სასაქონლო ნიშნის განსაკუთრებული უფლებებისთვის.

„სასაქონლო ნიშნების შესახებ“ კანონის 6 II მუხლის მიხედვით უფლების მქონე პირს შეუძლია ნებისმიერ მესამე პირს აუკრძალოს სამოქალაქო ბრუნვაში გამოიყენოს ისეთი ნიშანი, რომელიც მისი სასაქონლო ნიშნის იდენტურია და პროდუქტი რომლისთვისაც ის გამოიყენება, ასევე იდენტურია ან იმდენად მსგავსია, რომ შესაძლოა ჩვეულებრივ მომხმარებელს აღნიშნული პროდუქტი ერთმანეთში აერიოს და ერთმანეთისგან ვერ განასხვავოს. ანალოგიური შინაარსისაა კანონის 6 III მუხლი, რომელიც პროდუქტის მაგივრად შეფუთვის ნიშანდებას აზუსტებს, ხოლო, კანონის 6 IV მუხლი უფლების მქონე პირს ამკრძალავს უფლებას ანიჭებს კიდევ ერთხელ შესაფუთ მასალაზე და ეტიკეტირებაზე. ასეთი ნორმატიული მოცემულობა არ უნდა გავიგოთ იმ მხრივ, რომ თითქოს იგი უფლების მქონე პირს უზრდის სასაქონლო ნიშნის ხელყოფისგან დაცვის არსებულ ფარგლებს, არამედ იგი აზუსტებს ხელყოფის შესაძლო შემთხვევებს.

ხელყოფის კონდიქციასთან მიმართებაში, მნიშვნელოვან საკითხს წარმოადგენს არა მხოლოდ რეგისტრირებული სასაქონლო ნიშნები, არამედ არარეგისტრირებული ნიშნებიც, რომელზეც უფლების აღსრულება შესაძლოა მხოლოდ უსაფუძვლო გამდიდრების სამართლით იყოს შესაძლებელი. აღნიშნულ საკითხს უფრო ვრცლად მომდევნო თავებში დავუბრუნდებით.

3. პატენტზე უფლება

პატენტი არის სახელმწიფოს მიერ გამოგონებაზე გაცემული საჯარო დოკუმენტი, რომელიც ადასტურებს უფლების მქონე პირის ექსკლუზიურ უფლებას. თავად გამოგონება, მისი ცალკეული აღწერილობა ან მუშაობის მექანიზმი არ წარმოადგენს პატენტს, თუმცა ეს უკანასკნელი აუცილებლად უნდა შეიცავდეს შესაბამის აღწერილობასა და საჭიროების შემთხვევაში ვიზუალურ ილუსტრირებას გამოგონების შესახებ.²⁵

²⁵ A. L. Durham, Patent Law Essentials, Third Edition, Praeger Publishers, 2009, 15-17.

ზემოთ ჩამოთვლილი ინტელექტუალური საკუთრების მსგავსად, არც პატენტია გამოგონების და ეროვნული მონესრიგება მისთვისაც ცალკე ნორმატიულ აქტს გამოყოფს. პატენტის შემთხვევაშიც კი დაცვის ფარგლები არის განსაზღვრული არა უშუალოდ გამოგონების მატერიალური მოდელით, არამედ საპატენტო დოკუმენტაციაში აღწერილი გამოგონებით, სწორედ მასზე ფლობს უფლების მფლობელი ექსკლუზიურ უფლებას პატენტის მოქმედების პერიოდში.²⁶ მაგალითისთვის, წყალზე მომუშავე შიდა წვის ძრავზე ფიზიკური ზემოქმედება უშუალოდ მოძრავ ნივთთან მიმართებით უნდა იყოს განხილული, ხოლო, თუ პირი საჯაროდ ხელმისაწვდომ²⁷ საპატენტო ინფორმაციას გამოიყენებს ახალი გამოგონების შესაქმნელად და შემდეგ მას სამოქალაქო ბრუნვაში საკუთარი მიზნებისთვის გამოიყენებს ან გაასხვისებს / გადასცემს სხვა პირს, მაშინ ის დაარღვევს პატენტის მფლობელის უფლებებს.

საპატენტო კანონის 48-ე მუხლი პატენტზე უფლების მფლობელის უფლებებს ჩამოთვლის, რომლის მიხედვითაც, განსხვავებით სასაქონლო ნიშნებისა, ნორმის კონსტრუირება ხდება როგორც პოზიტიური, ისე ამკრძალავი უფლებების შესაბამისად.

4. დაცვის ფარგლები

წინამდებარე ნაშრომში განხილული ინტელექტუალური საკუთრების ობიექტებისთვის ქართული კანონმდებლობა თითქმის იდენტურ მონესრიგებას აწესებს, რაც, თავის მხრივ, განპირობებულია ერთიანი „სარეგულაციო პაკეტით“ ინტელექტუალური საკუთრების სამართალში, რომელიც მოცემულია სამივე კანონში - „საავ-

²⁶ საქართველოში, საპატენტო კანონის 5 I მუხლის მიხედვით, გამოგონებაზე პატენტის მოქმედების ვადა არის 20 წელი.

²⁷ საქართველოში გაცემულ პატენტებზე ინფორმაცია საჯაროდ არის ხელმისაწვდომი საქართველოს ინტელექტუალური საკუთრების ეროვნული ცენტრის „საქპატენტის“ საიტის შემდეგ ვებგვერდზე - <http://www.sakpatenti.gov.ge/ka/page/161/>.

ტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ“²⁸, „სასაქონლო ნიშნების შესახებ“²⁹ და „საპატენტო კანონში“³⁰, რაც განპირობებულია ევროკავშირთან დაახლოების მიზანსწრაფვით და, შესაბამისად, წარმოადგენს „ღრმა და ყოვლისმომცველი თავისუფალი სავაჭრო სივრცის შესახებ შეთანხმების“ მე-9 თავის ერთგვარ რეცეფციას, რომელიც ასევე განსაზღვრავს ინტელექტუალური საკუთრების უფლებების დაცვისა და აღსრულების ადეკვატური და ამავდროულად ეფექტიანი დონის მიღწევისთვის შესაბამის ვალდებულებებს.

„რეფორმის“ შედეგად სამივე ინტელექტუალური საკუთრების ობიექტისთვის უფლების მფლობელმა დაცვის ფარგლების თითქმის თანაბარი საშუალებები შეიძინა, რომელიც მანამდე მისთვის შედარებით ნაკლებად იყო ხელმისაწვდომი. უფლების დაცვის ფარგლების განსაზღვრა, აღნიშნულიდან გამომდინარე, შესაძლოა მოხდეს როგორც ამკრძალავი ნორმების შესაბამისად, ისე კომპენსატორული ხასიათის ნორმების საშუალებით. ამკრძალავი ნორმები მიმართულია უფლების აღიარებისკენ, სამომავლო ხელყოფის აკრძალვისკენ და ამავდროულად სამოქალაქო ბრუნვიდან უფლების დარღვევით ჩაშვებული პროდუქტის ამოღებისკენ. კომპენსატორული ნორმები, ნათელია, რომ მიმართულია დარღვეული უფლებიდან მიყენებული ქონებრივი დანაკლისის შევსებისკენ. თუმცა, განსხვავებით „სასაქონლო ნიშნების შესახებ“ და „საპატენტო კანონისგან“, „საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ“ კანონი შეიცავს უმნიშვნელოვანესსა და მათგან განსხვავებულ დაცვის ფარგლებს ხელყოფისგან, რომლის მიხედვითაც, ხელმოწერის პირს შესაძლოა დაეკისროს ერთჯერადი ფულადი კომპენსაციის გადახდა დარღვეული უფლების საფასურის მინიმუმ ათმაგი ოდენობით. მოცემული დანაწესი წარმოადგენს ამერიკის შეერთებული შტატების დელიქტური სამართლისთვის დამახასიათებელი ნორმის ერთგვარ დერივაციას,

თუმცა განსხვავებული პერსპექტივით. კონკრეტულად კი, ერთი მხრივ, ესაა კანონისმიერი ზიანის ანაზღაურება (Statutory Damages),³¹ რომლის მიხედვითაც კანონი თავად განსაზღვრავს, მიუხედავად ფაქტობრივად დამდგარი ზიანისა, თუ რა ფარგლებშია შესაძლებელი მოსარჩელემ მოითხოვოს ზიანის ანაზღაურება. ხოლო, მეორე მხრივ, ესაა სადამსჯელო ზიანის ანაზღაურება (გამკაცრებელი პასუხისმგებლობა) (Punitive Damages),³² რომელიც, სავარაუდოა, რომ უნდა აღემატებოდეს ფაქტობრივად დამდგარ ზიანს, რაც ემსახურება იმავე ზიანის მომტანი ქმედების სამომავლო აღკვეთასა და ზოგადად, მათ პრევენციას.

სწორედ ზემოთ განხილული ინტელექტუალური საკუთრების დაცვის ფარგლები, რომელსაც რეალურად ინდივიდუალური ნორმატიული მოწესრიგება ქმნის, უნდა მოვიხილოთ, როგორც უშუალოდ სპეციალური რეგულატორული კომპლექსი და სწორედ მისი შედარება უნდა მოხდეს ხელყოფის კონდიქციასთან.

III. ინტელექტუალური საკუთრების ხელყოფა

იუხედავად იმისა, რომ ხელყოფის ცნება სხვადასხვა ნორმატიულ აქტში განსხვავებული სახით შესაძლოა იყოს მოცემული,³³ მისი განმარტება უნდა მოხდეს როგორც სამართლებრივ სიკეთეში ჩარევა, უფრო ზუსტად კი - მართლწესრიგის მიერ მინიჭებული რეალიზაციის მონოპოლიის ხელყოფა.³⁴

როგორც უკვე ზემოთ იქნა აღნიშნული, ინტელექტუალური საკუთრების უფლება არ წარმოადგენს არც სანივთო უფლებას და არც პირად უფლებას, იგი წარმოადგენს ერთგვარ უფ-

²⁸ საქართველოს 2017 წლის 23 დეკემბრის კანონი №1917.

²⁹ საქართველოს 2017 წლის 23 დეკემბრის კანონი №1922.

³⁰ საქართველოს 2017 წლის 23 დეკემბრის კანონი №1918.

³¹ S. Buhai, Statutory Damages: Drafting and Interpreting, Kansas Law Review, vol. 66 (3), 2018, 523-525.

³² იხ. G. Wenglorz / P. S. Ryan, The Cat in the Microwave? (Die Katze in Der Mikrowelle?), Recht der Internationalen Wirtschaft, Vol. 8, 2003, 600 და მომდევნო გვერდები.

³³ ჰ. შნიტგერი / ლ. შატბერაშვილი, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის ონლაინკომენტარები, gccc.ge, მუხლი 982, III ველი. (უკანასკნელი წვდომა 22.11.2020).

³⁴ გ. რუსიაშვილი, უსაფუძვლო გამდიდრების სამართლის სარეფორმო წინადადება, თბილისი, 12-13.

ლებათა ერთობლიობას, რომელსაც დამოუკიდებელი რეგულატორული კომპლექსი აქვს. თუმცა, მნიშვნელოვანია მისი განხილვა ხელყოფის კონდიქციის ჭრილში, თუ რამდენად არის რეალურად შესაძლებელი ხელყოფის წინაპირობების მორგება ინტელექტუალური საკუთრების ხელყოფასთან.

ხელყოფის კონდიქციის წინაპირობები საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 982-ე მუხლის პირველი ნაწილის მიხედვით შესაძლოა შემდეგნაირად იქნეს ჩამოყალიბებული: 1) რაიმეს მოპოვება, 2) ხელყოფით და 3) ხელყოფა უნდა განხორციელდეს კონდიქციის კრედიტორის ხარჯზე.³⁵

1. რაიმეს მოპოვება

ინტელექტუალურ საკუთრებასთან მიმართებაში რაიმეს მოპოვება, შესაძლოა საკმაოდ რთულად წარმოსადგენი იყოს, განსაკუთრებით კი იმ შემთხვევაში, თუ ინტელექტუალური საკუთრების ობიექტები არ წარმოადგენს განსხეულებულ ნივთებს, ხოლო განსხეულების შემთხვევაში კი მათი ფიზიკური ფორმა სცდება სპეციალური რეგულატორული კოპლექსის ფარგლებს. შესაბამისად, ერთი შეხედვით შესაძლოა სავარაუდო იყოს ის ფაქტი, რომ ინტელექტუალური საკუთრების ხელყოფი პირი რაიმეს მოპოვებას ვერ ახერხებს, რაც, რა თქმა უნდა, არასწორ მოსაზრებად ითვლება. რაიმეს მოპოვება არ გულისხმობს მხოლოდ ქონებრივ პოზიციონირებას მფლობელობის ან საკუთრების მოპოვების გზით. რაიმეს მოპოვების ქვეშ, ასევე, იგულისხმება არამატერიალური ქონებრივი სარგებელი,³⁶ ხოლო აღნიშნული მოსაზრების დოქტრინალურ კრიტიკას თუ გავითვალისწინებთ, ასევე, რაიმეს მოპოვებად ინტელექტუალური საკუთრების შემთხვევაში ჩაითვ-

ლება ობიექტი, რომელიც თუმცა ფიზიკურ მატარებელზეა განსხეულებული, მისი გამოყენებისთვის არ არის შესაბამისი უფლება მოპოვებული, მაგალითისთვის, ნოტები, რომელსაც საჯაროდ შეასრულებს პიანისტი, რომელსაც აღნიშნულის უფლება არ გააჩნია. ამრიგად, მიუხედავად იმისა, რომ რაიმეს მოპოვება ინტელექტუალური საკუთრების შემთხვევაში ფიზიკურად ვერ ხდება ხელყოფისთვის, „რაიმე“ მისთვის გამოხატულია ეკონომიკურ სარგებელში ან უფლებამოსილების გარეშე გამოყენებაში.

2. ხელყოფა და კონდიქციის კრედიტორის ხარჯი

შედარებითი სიცხადით გამოირჩევა ხელყოფის კონდიქციის შემდეგი ორი წინაპირობა ინტელექტუალურ საკუთრებასთან მიმართებაში. რა თქმა უნდა, ნათელია, რომ ხელყოფად განსახილველ შემთხვევაში უნდა ჩაითვალოს უფლების მქონე პირისგან შესაბამისი უფლებამოსილების მოპოვების გარეშე დაცული ობიექტის გამოყენება, მაგალითისთვის, საწარმოს მიერ საკუთარ სარეკლამო ვიდეო რგოლში მუსიკალური ნაწარმოების ჩართვა შესაბამისი ლიცენზიის მოპოვების გარეშე, რომელიც შემდგომში განსაკუთრებულ პოპულარობას მოიპოვებს სწორედ მიმზიდველი მუსიკალური გაფორმების ხარჯზე და მნიშვნელოვნად გაზრდის საწარმოს გაყიდვების რიცხვსა და კოეფიციენტს საბაზრო სივრცეში. რაც შეეხება კონდიქციის კრედიტორის ხარჯზე მოპოვებას, არ არის სავალდებულო აღნიშნულმა გამოიწვიოს კონდიქციის კრედიტორის გაღარიბება ან რაიმე სხვა ზიანის მიყენება მისთვის. განსხვავებით დელიქტური მოთხოვნისგან, ხელყოფის კონდიქცია მიმართულია სწორედ უსაფუძვლოდ გადადინებული ქონების უკუქცევისკენ.³⁷

ამრიგად, ინტელექტუალური საკუთრების ობიექტზე უფლების დარღვევის შემთხვევაში სახეზე გვაქვს, ასევე, ხელყოფის კონდიქციის წინაპირობები. თუმცა აღნიშნული არ იძლევა იმის საშუალებას, რომ გადაწყვეტით ითქვას

³⁵ გ. მელაძე, არაუფლებამოსილი პირის მიერ განხორციელებული განკარგვით გამოწვეული ხელყოფის კონდიქცია, *შედარებითი სამართლის ქართულ-გერმანული ჟურნალი* 7/2020, 2020, 34.

³⁶ გ. რუსიაშვილი / დ. ეგნატაშვილი, *კაზუსები კანონის მიერ ვალდებულებით სამართალში, შედარებითსამართლებრივი მიმოხილვა*, თბილისი, 2016, 130.

³⁷ იქვე, 96-97.

ინტელექტუალური საკუთრების ხელყოფის დროს სამართლებრივი მოწესრიგების უპირატესობა ხელყოფის კონდიქციის სასიკეთოდ, ამის გადასაწყვეტად აუცილებელია ერთმანეთს დავუპირისპიროთ უშუალოდ ხელყოფის კონდიქცია და ინტელექტუალური საკუთრებისადმი მიმართული რეგულატორული კომპლექსი.

IV. ხელყოფის კონდიქციისა და სპეციალური რეგულატორული კომპლექსის ურთიერთმიმართება

უსაფუძვლო გამდიდრების სამართალი იურიდიულ ლიტერატურაში არაერთხელ ყოფილა განხილვის ობიექტი, როგორც ინტელექტუალური საკუთრების დამცავი მექანიზმი და, თავის მხრივ, არაერთხელ გამოთქმულა მოსაზრება, რომ ინტელექტუალური საკუთრების რეჟიმების დაქვემდებარება არა მხოლოდ უსაფუძვლო გამდიდრების სამართლისადმი, არამედ ნებისმიერი მოწესრიგებისადმი, რომელიც სპეციფიკურად მას არ მიემართება, მნიშვნელოვან პრობლემებს განაპირობებს.³⁸

მიუხედავად იმისა, რომ საერთო სამართლის მქონე ქვეყნებისთვის უსაფუძვლო გამდიდრების სამართალი არა თუ დამატებით მოწესრიგებას წარმოადგენდეს ინტელექტუალური საკუთრების უფლების დარღვევისას, არამედ ასეთი დავებისთვის და მოსარჩელისთვის შესაძლოა ძირითადი ინსტრუმენტის ფუნქციაც კი შეასრულოს, მაგალითად, საავტორო უფლების დარღვევისთვის,³⁹ ან უშუალოდ სასაქონლო ნიშანზე უფლების არაპირდაპირი დარღვევის დროს, როდესაც დამრღვევ პირს შეცდომაში შეჰყავს მომხმარებელი სხვისი სასაქონლო ნიშ-

ნის ხარჯზე და ამით იგი ღებულობს ეკონომიკურ სარგებელს.⁴⁰

თუმცა, ქართული სამართლისთვის საერთო სამართლის ქვეყნების მქონე ანალოგიები ნაკლებად თუ იქნება გასაზიარებელი, გამომდინარე იქიდან, რომ ქართული უსაფუძვლო გამდიდრების სამართალი სრულიად ეყრდნობა გერმანულ კონდიქციების სისტემას და იზიარებს იმ ტიპოლოგიას, რომელიც ვილბურგისა და ფონ კემერერის მიერ იქნა შემუშავებული.⁴¹ უნდა აღინიშნოს, რომ თავად გერმანულ დოქტრინაშიც არაერთხელ გამოთქმულა მოსაზრება იმის შესახებ, რომ ინტელექტუალური საკუთრების ხელყოფა შესაძლოა ჩაითვალოს ხელყოფის კონდიქციად (*Eingriffskondiktion*).⁴² მიუხედავად დოქტრინალური ვარაუდისა, საკითხის გადასაწყვეტად უმნიშვნელოვანესი საკითხს წარმოადგენს მისი განხილვა ე. წ. მიკუთვნებული სამართლებრივი სფეროს თეორიის ქრილში (*Zuweisungstheorie / Zuweisungsgehalt eines Rechts*),⁴³ რომელიც თავის მხრივ განსაზღვრავს იმ მოცემულობას, რომ ხელყოფით ნებისმიერი გამდიდრება არ შეიძლება იყოს ხელყოფის კონდიქციის საფუძველზე დამყარებული მოთხოვნის საფუძველი.⁴⁴ ასევე, მნიშვნელოვანია ერთგვარი ტესტის *Zuweisungswidrigkeit* გამოყენება. მიუხედავად იმ ფაქტისა, რომ მიკუთვნებული სამართლებრივი სფეროს თეორია ემსახურება პასუხისმგებლობის ფარგლების დავინროვებასა და მის კონკრეტულ განსაზღვრას, ასევე, იგი ემსახურება იმ სამართლებრივი სიკეთის გამორკვევას, თუ რომელია რეალურად დაცული ხელყოფისგან უსაფუძვლო გამდიდრების სამართლის ნორმების გათვალისწინებით, სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, აკუთვნებს თუ არა მართლწესრიგი უფლების მფლობელს ამ (ხელყოფილ) სამართლებრივ

³⁸ G. B. Dinwoodie / M. D. Janis, *Trademark Law and Theory A Handbook of Contemporary Research*, Edward Elgar, 2008, 330.

³⁹ S. Balganes, *Rethinking Copyright: Property through the Lenses of Unjust Enrichment and Unfair Competition*, *University of Pennsylvania Law Review* Vol. 156, 2007, 346 და მომდევნო გვერდები.

⁴⁰ R. E. Schechter / J. R. Thomas, *Intellectual Property: The Law of Copyrights, Patents and Trademarks*, West Academic Publishing, 2003, 769

⁴¹ J. W. Neyers / M. McInnes / S. Pitel, *Understanding Unjust Enrichment*, Hart Publishing, 2004, 250.

⁴² იქვე; BGHZ 107, 117.

⁴³ გ. რუსიაშვილი, უსაფუძვლო გამდიდრების სამართლის სარეგულაციო წინადადება, თბილისი, 71-72.

⁴⁴ J. Du Plessis, *The Relevance of the Plaintiff's Impoverishment in Awarding Claims Based on Unjustified Enrichment*, *Stellenbosch Law Review* Vol. 20, 2009, 512.

პოზიციას ექსკლუზიური განკარგვა-გამოყენების უფლებით.⁴⁵ მიუხედავად იმისა, რომ აღნიშნული თეორია ყოველი კონკრეტული შემთხვევისთვის ინდივიდუალურად უნდა იქნეს გარჩეული და გამოყენებული, მისი განხილვა და განზოგადება მნიშვნელოვანია სტატიკური შემთხვევისთვის. კერძოდ, იმ შემთხვევაში, როდესაც უფლების მფლობელს გააჩნია ინტელექტუალური საკუთრების რიგ უფლებათაგან ერთ-ერთი.

ა. ექსკლუზიური პოზიცია

უპირველეს ყოვლისა, ნათლად უნდა დადგინდეს და გამოირკვიოს ინტელექტუალური საკუთრების ობიექტებზე უფლების მფლობელის პოზიცია.⁴⁶ აღნიშნული პოზიცია განპირობებული უნდა იყოს სანივთო ან ვალდებულებითი ძალით. ინტელექტუალური საკუთრება, როგორც სანივთო უფლება, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსით არ არის განსაზღვრული, შესაბამისად ის სანივთო სამართლის რეგულირების სფეროში ვერ ექცევა, აღნიშნული სამართლებრივად მცდარ მოსაზრებას წარმოადგენს და აღნიშნულში ავტომატურად იმის მოაზრებაც, რომ ინტელექტუალური საკუთრება არ წარმოადგენს უშუალოდ ქონებრივ სიკეთეს, სამართლებრივი ნონსენსი იქნებოდა, რაც ასევე თავის მხრივ სამოქალაქო კოდექსის 147-ე მუხლით გამორიცხულია და მისით მოცულია არამატერიალური ქონებრივი სიკეთეები.⁴⁷ აღნიშნულ მოსაზრებას იზიარებს, ასევე, ავსტრიული სამართალი, რომელიც, მსგავსად ქართული სამართლისა, ინტელექტუალური საკუთრების უფლებებს მოიაზრებს, როგორც არამატერიალურ ქონებრივ სიკეთეს.⁴⁸ რაც შეეხება უშუალოდ უფლების მფლობელის განსაკუთრებულობის (ექსკლუზიურობის) პოზიციას, ჩვენ

მიერ განხილული სპეციალური რეგულატორული კომპლექსი სწორედ აღნიშნულს ემსახურება და მხოლოდ მას აძლევს განკარგვა-გამოყენების რეალურ უფლებას.

ბ. სამოქალაქო ბრუნვაში აღიარებული რეალიზაციის შესაძლებლობა

რეალიზაციის უფლება არ უნდა იქნეს გაგებული იმ კუთხით, თითქოს იგი მიემართება კონკრეტული ნივთის გასხვისების უფლებას, თავის მხრივ, ეს მართლაც ასეა, თუმცა რეალიზაციის უფლება ნიშნავს არა მხოლოდ გასხვისების უფლებას, არამედ ასევე, ნებისმიერი სახით გამოყენებასა და სასყიდლის მიღებას.⁴⁹ ინტელექტუალური საკუთრების ობიექტებთან მიმართებაში უფლების პირდაპირ გასხვისებას ისე, რომ კონკრეტული ნივთის შემძენზე უფლებათა სრული „უფლებრივი პაკეტი“ გადავიდეს. ქართული სამართალი და სამოქალაქო ბრუნვა ცალსახად ითვალისწინებს. აქვე, უნდა აღინიშნოს ის ფაქტი, რომ ნებისმიერი უფლებრივი გადაცემა საავტორო და მომიჯნავე უფლებების წერილობითი ხელშეკრულების ფარგლებში ხდება და არარეგისტრირებადია, განსხვავებით სასაქონლო ნიშნებისა და პატენტებისა. მათ შემთხვევაში უფლებრივ ტრანზაქციას მიენიჭებული აქვს რეგისტრირებადი სტატუსი მხოლოდ „საქპატენტში“.

ამრიგად, ინტელექტუალური საკუთრებას, სტატიკურ სამყაროში, როდესაც პირს ჯერ კიდევ არ გადაუცია სხვისთვის უფლება, აქვს სამოქალაქო ბრუნვაში უფლების რეალიზაციის საშუალება.

გ. ხელშეშლის აღკვეთა

ხელშეშლა, ისევე, როგორც ხელყოფა თითქმის ყოველთვის ასოცირებულია მატერიალურად განსხეულებულ ნივთებთან და მათგან ნა-

⁴⁵ გ. რუსიაშვილი, უსაფუძვლო გამდიდრების სამართალი ინგლისში, შედარებითი სამართლის ქართულ-გერმანული ჟურნალი 4/2019, 2019, 50.

⁴⁶ გ. რუსიაშვილი, უსაფუძვლო გამდიდრების სამართლის სარეფორმო წინადადება, თბილისი, 72.

⁴⁷ ლ. თოთლაძე, სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, ნიგნი II, რედ. ლადო ჭანტურია, 2018, 22.

⁴⁸ იხ. C. Bar / S. Swann, Unjustified Enrichment, Sellier European Law Publications, 2010, 145-146.

⁴⁹ გ. რუსიაშვილი / ლ. სირდაძე / დ. ეგნატაშვილი, სანივთო სამართალი, კაზუსების კრებული, 2019, გერმანიის საერთაშორისო თანამშრომლობის საზოგადოება (GIZ), 101.

წარმოები უფლებებთან. ინტელექტუალურ საკუთრებასთან მიმართებაში ხელშეშლის აღკვეთის ტრანსფორმაცია უნდა მოხდეს უფლების დამრღვევი ღონისძიების აღკვეთაში. მაგალითისთვის, აუდიოვიზუალური ნაწარმოები, რომელიც ინტერნეტის საშუალებით ფართოდ გავრცელდა და მას აღარავინ ყიდულობს უფლების მფლობელისგან მნიშვნელოვან „ხელშეშლას“ და „ხელყოფას“ წარმოადგენს ნაწარმოების დამამზადებლის ეკონომიკური სარგებლისთვის. შესაბამისად, გაყიდვებში ხელშეშლა არ შეწყდება მანამ, სანამ აუდიოვიზუალური ნაწარმოები ინტერნეტ სივრციდან არ წაიშლება, როგორც უფასოდ ხელმისაწვდომი. გამომდინარე აქედან, აღნიშნული მიღწევადი იქნება მხოლოდ მაშინ, როდესაც უფლების მქონე პირი მოითხოვს უფლების დამრღვევისგან აღნიშნული ქმედების აკრძალვას. აღნიშნული მიემართება არა მხოლოდ საავტორო და მომიჯნავე უფლებებს, არამედ როგორც სასაქონლო ნიშნებს, ასევე პატენტებსაც.

დ. დელიქტური დაცვა

როგორც უკვე აღინიშნა, ხელყოფის კონდიცია წარმოადგენს დელიქტური ვალდებულების დანამატს⁵⁰ და შესაბამისად მას აქვს დელიქტური ვალდებულებათა მსგავსი კონოტაცია. ინტელექტუალურ საკუთრებასთან მიმართებაში არასდროს არის ცალსახა, ყოველი შემთხვევისთვის სახეზე გვაქვს თუ არა ზიანი, რაც დელიქტური ვალდებულებისთვის სავალდებულო წინაპირობაა.⁵¹ მიუხედავად იმისა, რომ ქართული სასამართლო პრაქტიკა, ბოლო დროს სულ უფრო და უფრო არგებს ინტელექტუალური საკუთრების უფლებების დარღვევას დელიქტური ვალდებულებების ჭრილს,⁵² სავალდებუ-

ლოა, რომ ასეთ განხილვას დაემატოს ის ასპექტი, რომლის მიხედვითაც ინტელექტუალური საკუთრების ხელყოფის მოაზრება, როგორც დელიქტი, აუცილებლად უნდა მოხდეს „სუფთა“ ქონებრივი ზიანის⁵³ ფარგლებში. უფლების მფლობელს ინტელექტუალური საკუთრების ხელყოფისას ადგება ქონებრივი ზიანი, რომელიც გამოხატულია ფულად ერთეულში. თუმცა, სრულებით შესაძლებელია ისეთი შემთხვევის არსებობაც, როდესაც უფლების მფლობელს არანაირი ზიანი, მათ შორის, „სუფთა“ ქონებრივი ზიანი, არ ადგება, მაგრამ მიუხედავად ამისა უფლების ხელყოფი მაინც მდიდრდება უფლების მფლობელის ხარჯზე.

გამომდინარე აქედან, დელიქტური სამართლის მოწესრიგება, როგორც უპირატესი რეგულირება, უსაფუძვლო გამდიდრებასთან და შესაბამისად ხელყოფის კონდიციასთან მიმართებით სამართლებრივი პოზიციის დაცვის მექანიზმად ყოველთვის არ გამოიყენება უშუალოდ ინტელექტუალური საკუთრების ობიექტებთან მიმართებით.

შუალედური დასკვნის სახით უნდა ითქვას, რომ სპეციალური რეგულატორული კომპლექსის მიერ შექმნილი ინტელექტუალური საკუთრების უფლებების რეგულირება არ უპირისპირდება ხელყოფის კონდიციის გამოყენებას აღნიშნული უფლებების დარღვევისას, თუმცა აღნიშნული არ იძლევა იმის ცალსახად თქმის საშუალებას, რომ ხელყოფის კონდიცია უპირატესად გამოსაყენებელია სპეციალურ რეგულატორულ კომპლექსთან მიმართებაში ან უკეთესი დაცვის ფარგლებს ქმნის უფლების მფლობელისთვის. აღნიშნული საკითხის გამოსარკვევად აუცილებელია, ის განხილული იყოს ხელყოფის კონდიციისა და სპეციალურ რეგულატორულ კომპლექსში „სავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ“, „სასაქონლო ნიშნების“ შესახებ და საპატენტო კანონში მოცემული დაცვის ფარგლების კონკურენცია.

⁵⁰ ჰ. შნიტგერი / ლ. შატერაშვილი, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის ონლაინ კომენტარები, gcc.ge, მუხლი 982, 1-ლი ველი. (უკანასკნელი წვდომა 21.11.2020).

⁵¹ თ. ჩიტოშვილი, დელიქტი და დელიქტურ ვალდებულებათა ზოგიერთი სამართლებრივი ასპექტები, მართლმსაჯულება #1, 2008, 49.

⁵² მაგ. შეგიძლიათ იხილოთ თბილისის საქალაქო სასამართლოს 2019 წლის 7 თებერვლის გადაწყვეტილება

საქმეზე N2/26484-15. ფაუტობრივი გარემოებები, პუნქტი 3.1.3.

⁵³ გ. რუსიაშვილი, „სუფთა ქონებრივი ზიანი“ – გულისხმობს ქცევის ვალდებულების თუ დამცავი ნორმის დარღვევა?, შედარებითი სამართლის ქართულ-გერმანული ჟურნალი, 4/2019, 2019, 3 და მომდევნო გვერდები.

V. ხელყოფის კონდიქციისა და სპეციალური რეგულატორული კომპლექსის კონკურენცია

უსაფუძვლო გამდიდრების სამართალი ემსახურება უშუალოდ უსაფუძვლოდ გადადინებული ქონების უკუქცევას, მიუხედავად იმისა, თუ კონდიქციური ტიპოლოგიის მონესრიგების რომელი სახე იქნება გამოყენებული ყოველი კონკრეტული შემთხვევისთვის.⁵⁴ გამომდინარე აქედან, უსაფუძვლო გამდიდრების სამართალი ნებისმიერ მართლმონესრიგში ემსახურება უსაფუძვლო ტრანზაქციის კორექტირებას და არა უსაფუძვლოდ გამდიდრებულის სანქცირებას, შესაბამისად უსაფუძვლო გამდიდრებიდან ნაწარმოები მოთხოვნის მფლობელს (კონდიქციის კრედიტორს) აქვს მხოლოდ რესტიტუციის მოთხოვნისა და არა კომპენსაციის უფლება.⁵⁵ დაუშვებელია, კონდიქციურმა მოთხოვნამ უსაფუძვლოდ გამდიდრებული პირი გააღარიბოს, ანუ ასეთმა მოთხოვნამ ის არ უნდა ჩააყენოს არსებულთან შედარებით უარეს მდგომარეობაში, ვიდრე იქნებოდა უსაფუძვლო ქონებრივი სარგებლის საერთოდ არმილების შემთხვევაში.⁵⁶ სწორედ აქედან გამომდინარე, როგორც გერმანულ მონესრიგებაში (*Entreicherung*),⁵⁷ ისე ანგლო-ამერიკულ პრაქტიკაში (*Disenrichment*) ხშირად გამოიყენება ტერმინი „განმდიდრება“, რაზეც მითითება ერთგვარ დაცვით ფარგლებს ქმნის თავდაპირველად გამდიდრებული პირისთვის, რომელთანაც მოთხოვნის დაყენების მომენტისთვის შესაბამისი გამდიდრება აღარ არის თავმოყრილი / დალექილი.

თავისთავად, ზემოთ განხილული „განმდიდრება“ არ უნდა განვიხილოთ ისეთი შემთხვევისთვის, როდესაც კონდიქციის კრედიტორი ითხოვს შედარებით იმაზე მეტს, ვიდრე რეალუ-

რად აღნიშნული უსაფუძვლო ტრანზაქცია წარმოადგენს, მაგალითისთვის „განმდიდრება“ სახეზე არ არის იმ შემთხვევაში, როდესაც შესრულების კონდიქციის კრედიტორი გადაცემულ ავტომობილთან ერთად დამატებით კონდიქციის მოვალისგან მის ყველა სხვა მოძრავ ნივთზე საკუთრების გადაცემასაც ითხოვს, რაც თავისთავად, როგორც მოთხოვნა, არის დაუსაბუთებელი და სამართალწარმოების ფარგლებში, როგორც სასარჩელო მოთხოვნა, რაღა თქმა უნდა, არ იქნება დაკმაყოფილებული. ამის საპირისპიროდ „განმდიდრება“ მოთხოვნის გაცხადების დროს უკვე ფაქტობრივ მდგომარეობას წარმოადგენს კონდიქციის მოვალისთვის, ზემოთ განხილული მაგალითის ფარგლებში ეს გარემოება იქნება იმ ავტომობილის განადგურება, რომელიც მან შესრულების შედეგად შეიძინა, რაც, თავის მხრივ, კონდიქციის მოვალისთვის ტრანსფორმირდება ერთგვარ დაცვით ფუნქციად, არა მხოლოდ კომპენსაციის აკრძალვის, არამედ რესტიტუციის გამოსარიცხვის საშუალებით, რაც შესაძლებელია „განმდიდრების“ შესაგებლით.⁵⁸

უსაფუძვლო გამდიდრებისთვის მოთხოვნის ფარგლების განსაზღვრა ფაქტობრივად მის ძირეულ შინაარს განაპირობებს და მისი პრობლემატიკა გვევლინება, როგორც უშუალოდ ცენტრალური დატვირთვის მატარებელი მთლიანად ამ სამართლებრივი ინსტიტუტისთვის.⁵⁹ უსაფუძვლოდ გადადინებული ქონების მოცულობის უკუგების დროს პასუხისმგებლობის კონსტრუირება ყოველთვის ეფუძნება თავად გადადინებული ქონების მოცულობას. მსგავსად ქართული და გერმანული სამართლისა, ანგლო-ამერიკული სამართალიც იცნობს მოთხოვნის ნეგატიურად შემზღუდველ წინაპირობას⁶⁰ *Change of Position*-ის სახით, რომელიც,

⁵⁴ გ. რუსიაშვილი, უსაფუძვლო გამდიდრების სამართალი I: შესრულების კონდიქცია, იურისტების სამყარო, 2017, 16.

⁵⁵ J. W. Neyers / M. McInnes / S. Pitel, *Understanding Unjust Enrichment*, Hart Publishing, 2004, 250.

⁵⁶ გ. რუსიაშვილი, უსაფუძვლო გამდიდრების სამართალი I: შესრულების კონდიქცია, იურისტების სამყარო, 2017, 16.

⁵⁷ „განმდიდრებისთვის“ ნორმატიული საფუძველი მოცემულია გერმანიის სამოქალაქო კოდექსის 818 III მუხლით.

⁵⁸ ჰ. შნიტგერი / ლ. შატერაშვილი, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის ონლაინკომენტარები, gcc.ge, მუხლი 982, 1-ლი ველი. (უკანასკნელი წვდომა 22.11.2020)

⁵⁹ გ. რუსიაშვილი, რესტიტუციის ფარგლები ანგლო-ამერიკულ უსაფუძვლო გამდიდრების სამართალში, შედარებითი სამართლის ქართულ-გერმანული ჟურნალი 4/2020, 2020, 34.

⁶⁰ გ. მელაძე, არაუფლებამოსილი პირის მიერ განხორციელებული განკარგვით გამოწვეული ხელყოფის კონდიქცია, შედარებითი სამართლის ქართულ-გერმანული ჟურნალი 7/2020, 2020, 34.

მიუხედავად იმისა, რომ უმეტესწილად მხოლოდ ფორმალური მოთხოვნის გამომრიცხველი შესაგებლის ფორმით გვევლინება,⁶¹ უკანასკნელი 20-30 წლის განმავლობაში ანგლო-ამერიკული სამართლისთვის სულ უფრო მეტად გამოყენებადი.⁶²

ამრიგად, იურიდიულ ლიტერატურაში თუ სასამართლო პრაქტიკაში არ არის სადავო უსაფუძვლო გამდიდრების რესტიტუციული ბუნება. აღნიშნულის საპირისპიროდ სადავოა არა მხოლოდ ინტელექტუალურ საკუთრებაზე მოთხოვნის უფლების შინაარსი, არამედ უშუალოდ ინტელექტუალური საკუთრებისთვის ხელყოფის კონდიქციის დაცვის ხელმისაწვდომობის საკითხი.

1. ქართული პერსპექტივა

ეგრეთ წოდებული „სპეციალური რეგულატორული კომპლექსი“ საავტორო და მომიჯნავე უფლებებისთვის, სასაქონლო ნიშნებისთვის და პატენტებისთვის უფლების მფლობელს ანიჭებს როგორც რესტიტუციულ, ისე კომპენსატორულ მოთხოვნებს, მაგალითისთვის, სამივე ინტელექტუალური საკუთრების ობიექტებისთვის ნორმატიული მოწესრიგება შეიცავს შემდეგ დანაწესს: „განსაკუთრებული უფლების დამრღვევისთვის ... განსაკუთრებული უფლების დარღვევით მიღებული შემოსავლის ჩამორთმევა ... განსაკუთრებული უფლების მფლობელის სასარგებლოდ“.⁶³ აღნიშნული დანაწესის ზუსტი ასახვა სხვადასხვა კანონში განპირობებულია ინტელექტუალური საკუთრების „სპეციალური რეგულატორული კომპლექსის“ რეფორმით. აღნიშნული ნორმა განხილული უნდა იქნეს როგორც რესტიტუციისკენ მიმართული, მიუხედავად იმისა, რომ წინასწარ არასდროს არ არის ცნობილი უფლების დამრღვევის შემო-

სავალი უფლების ხელყოფიდან რამდენი შესაძლოა იყოს, აღნიშნული დათქმა ქონების უსამართლო ტრანზაქციის კორექტირებას ემსახურება. ასევე სამართლიანია და უდავოდ პასუხს იმსახურებს კითხვა, წარმოიშობა თუ არა რესტიტუციის ვალდებულება მაშინ, როდესაც ინტელექტუალური საკუთრების ხელყოფა საერთოდ არ იწვევს რაიმე ქონების გადადინებას უფლების მფლობელიდან ხელმყოფის სასარგებლოდ. აღნიშნულ კითხვაზე პასუხი ზუსტად მიესადაგება ხელყოფის კონდიქციის პრინციპს, რომლის მიხედვითაც, სულაც არ არის სავალდებულო ხელყოფამ კონდიქციის კრედიტორის ზიანი, გაღარიბება ან სხვა სახის ქონებრივი დანაკლისი გამოიწვიოს.⁶⁴ რაც ასევე გამომრიცხავს ხელმყოფი პირის გაღარიბებას, გამომდინარე იმ მდგომარეობიდან, რომ ხელყოფიდან მიღებული შემოსავალი მას, როგორც ქონებრივი პოზიცია, არ მიეკუთვნება შესაბამისი ხელყოფის გარეშე, მაგალითისთვის, ივარაუდება, რომ საცალო მოვაჭრე, რომელიც Nike-ს⁶⁵ სასაქონლო ნიშნით ნიშანდებულ ფეხსაცმელს ყიდის, რომელიც თავად განათავსა გასაყიდ პროდუქტზე ყოველგვარი ნებართვის გარეშე, ვერასდროს მიიღებდა ეკონომიკურ სარგებელს იმ მოცულობით, რაც Nike-ს სასაქონლო ნიშნით ვაჭრობისას მიიღო, თუ გაყიდდა ფეხსაცმელს ნიშნის გარეშე. შესაბამისად, ყოველივე ზემოთ აღნიშნული უფრო მეტად უსვამს ხაზს იმ ფაქტს, რომ ინტელექტუალური საკუთრების ხელყოფის კონკრეტული ნორმა ირიბად სწორედ უსაფუძვლო გამდიდრების კორექტირებას გულისხმობს.

მნიშვნელოვანია ასევე განცალკევებულად განვიხილოთ სასაქონლო ნიშნებთან დაკავშირებული განსაკუთრებული შემთხვევა, როდესაც სასაქონლო ნიშანი არ არის რეგისტრირებული. თავის მხრივ, ტერმინი არარეგისტრირებული სასაქონლო ნიშანი შეცდომას წარმოად-

⁶¹ გ. რუსიაშვილი, რესტიტუციის ფარგლები ანგლო-ამერიკულ უსაფუძვლო გამდიდრების სამართალში, შედარებით სამართლის ქართულ-გერმანული ჟურნალი 4/2020, 2020, 34-35.

⁶² J. W. Neyers / M. McInnes / S. Pitel, Understanding Unjust Enrichment, The Hart Publishing, 2004, 19.

⁶³ დეტალურად შეგიძლიათ იხ. „საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ“ 59 I ე); „სასაქონლო ნიშნების შესახებ“ 45 V ბ); საპატენტო კანონის 68⁵ VI ბ).

⁶⁴ გ. რუსიაშვილი / დ. ეგნატაშვილი, კაზუსები კანონის-მიერ ვალდებულებით სამართალში, შედარებით სამართლებრივი მიმოხილვა, თბილისი, 2016, 130.

⁶⁵ სასაქონლო ნიშანი Nike საქართველოში რეგისტრირებულია 1997 წლიდან. ვრლად რეგისტრაციის დეტალები შეგიძლიათ იხ. http://www.sakpatenti.gov.ge/ka/search_engine/view/6452/3/.

გენს, არასწორია სასაქონლო ნიშნების მსგავსი დაყოფა, ნებისმიერი მართლწესრიგისთვის რეგისტრირებული სასაქონლო ნიშანი უპირატესი დაცვით სარგებლობს, თუმცა არსებობს საგამონაკლისო, ეგრეთ წოდებული, კანონისმიერი დაცვის მქონე სასაქონლო ნიშნები, რომელთათვისაც დაცვის წინაპირობას უშუალოდ საყოველთაო ცნობადობა წარმოადგენს, შესაბამისად აღნიშნულ ნიშნებს ვიცნობთ, როგორც საყოველთაოდ ცნობილი სასაქონლო ნიშნები.⁶⁶ სხვა ყველა სიმბოლო თუ სიტყვათწყობა წარმოადგენს მხოლოდ და მხოლოდ სანარმოსა თუ კონკრეტული ბრენდის მაიდენტიფიცირებელ საშუალებას და ისინი დაცვის ფარგლებს ვერ იძენენ სასაქონლო ნიშნების შესახებ სპეციალური მოწესრიგებით. აღნიშნული ერთი შეხედვით ნიშნავს იმას, რომ არარეგისტრირებული ნიშნით მოსარგებლე სანარმოს, ისეთ შემთხვევაში, თუ მის ნიშანს სხვა სანარმო გამოიყენებს, არ ექნება არანაირი ბერკეტი ნიშნის დასაცავად, თუმცა სწორედ ასეთ შემთხვევაში უსაფუძვლო გამდიდრების სამართალი, კონკრეტულად კი - ხელყოფის კონდიქცია შესაძლოა განსაზღვრავდეს მოთხოვნის ფარგლებს. პირველ რიგში, ყოველი ასეთი შემთხვევისთვის განხილულ უნდა იქნეს *Zuweisungstheorie*-ის ერთ-ერთი წინაპირობა, კონკრეტულად კი კანონით მინიჭებული ექსკლუზიური სამართლებრივი პოზიცია, რომელიც, თავის მხრივ, არარეგისტრირებული ნიშნის მფლობელს არ გააჩნია, თუმცა აღნიშნული არ წარმოადგენს მართებულ მოსაზრებას. სამრეწველო საკუთრების დაცვის პარიზის კონვენციის მუხლი 10bis განსაზღვრავს, რომ „კავშირის ქვეყნები ვალდებული არიან უზრუნველყონ კავშირის ქვეყნების მოქალაქეები არაკეთილსინდისიერი კონკურენციისაგან ეფექტიანი დაცვით“, თავად აღნიშნული დანაწესი კი მიმართულია მომხმარებელთა დაცვისკენ, რათა თავიდან იყოს აცილებული მათი შეცდომაში შეყვანა და შემდეგ დაზარალება, მაგრამ ამავე მუხლის (2)-ით „არაკეთილსინდისიერი კონკურენციის აქტს შეადგენს კონკურენციის არსებული ნებისმიერი

აქტი, რომელიც ეწინააღმდეგება სამეწარმეო ან კომერციული საქმიანობის პატიოსან ჩვენებს“, კერძოდ კი „ისეთი ხასიათის მქონე ყველა ქმედება, რომელსაც შეუძლია რაიმე გზით გამოიწვიოს აღრევა კონკურენტის დაწესებულების, საქონლის, სამეწარმეო ან კომერციული საქმიანობის მიმართ“, რაც, ნათელია, ქმნის არარეგისტრირებული ნიშნის მფლობელისთვის დაცვის ფარგლებს, თუმცა პარიზის კონვენცია თავად დეტალურად არ განსაზღვრავს უშუალოდ მოთხოვნის კონკრეტულობასა და ფარგლებს ასეთი შემთხვევისთვის, შესაბამისად, სწორედ ასეთი ნიშნებისთვის ხელყოფის კონდიქცია გვევლინება იმ კანონისმიერ მექანიზმად, რომლის მიხედვითაც არარეგისტრირებული სასაქონლო ნიშნის მფლობელს აქვს იმის შესაძლებლობა, რომ არაკეთილსინდისიერი პირს მოსთხოვოს იმ სამართლებრივი სიკეთის რესტიტუცია, რომელიც მან ნიშნის გამოყენებით მიიღო.

2. ევროკავშირისა და ესპანეთის პრაქტიკა

კონტინენტური ევროპისთვის უცხო არ არის ინტელექტუალურ საკუთრებაზე უფლების დარღვევისა და უსაფუძვლო გამდიდრების ურთიერთმიმართება, უფრო მეტიც, კონკრეტულად ხელყოფით გამდიდრების თანხვედრა. საქმეში *Mediaset v. ITV*⁶⁷ საავტორო უფლებებს დარღვევის შესახებ ესპანეთის უზენაესმა სასამართლომ ყურადღება გაამახვილა ევროკავშირის დირექტივაზე 2004/48/EC,⁶⁸ რომელიც თავისთავად ასახულია ესპანურ კანონმდებლობაში და განიცდის გერმანული მოწესრიგების, კონკრეტულად სამმხრივი ზიანის დოქტრინის (*dreifache Schadensberechnung*) ზეგავლენას, რომელიც, თავის მხრივ, საკანონმდებლო დონეზეა რეგულირებული და ეხება ისეთ შემთხ-

⁶⁶ იხ. ვრცლად M.P. McKenna, *Trademark Use and the Problem of Source*, University of Illinois Law Review 773, 2009, 797-799.

⁶⁷ *Mediaset Espana Comunicacion S.A. (formerly Gestevision Telecinco S.A) v. ITV Global Entertainment Limited*, Decision of the Supreme Court (Tribunal Supremo) 30 September 2019 – Case No. 504/2019.

⁶⁸ Directive 2004/48/EC of the European Parliament and of the Council of 29 April 2004 on the enforcement of intellectual property rights.

ვევებს, როდესაც არამატერიალური სიკეთეებია ხელყოფილი.⁶⁹ აღნიშნული დოქტრინის მიხედვით ანაზღაურება ასეთი შემთხვევებისთვის შესაძლოა იყოს - ზოგადად მიყენებული ზიანი და მიუღებელი შემოსავალი; უფლების მიღების / მინიჭების საბაზრო ღირებულება; და ბოლოს, უფლების მფლობელისთვის იმ ფულადი ღირებულების რესტიტუცია, რომელიც უფლების დამრღვევმა შემოსავლის სახით მიიღო ხელყოფის საშუალებით. სწორედ ეს უკანასკნელი არის რესტიტუცია ხელყოფისთვის. იგი არ გვევლინება კომპენსაციად, რადგანაც ემსახურება არა უფლების მფლობელის მიუღებელი შემოსავლის ანაზღაურებას, როგორც ეკონომიკურ დანაკარგს, არამედ ემსახურება უშუალოდ უსაფუძვლოების კორექციასა და უფლების დამრღვევთან იმ სარგებლის დაღეჭვის აღმოფხვრას, რომელიც მან ექსკლუზიური უფლების ხელყოფით მიიღო.⁷⁰ იმავე გადაწყვეტილებაში სასამართლო კიდევ უფრო ხაზს უსვამს გერმანულ გავლენას უკვე უშუალოდ ესპანურ სამართალზე, რომლის მიხედვითაც განმარტავს მიკუთვნებული სამართლებრივი სფეროს თეორიას (Zuweisungstheorie) ექსკლუზიურობის ნაწილში შემდეგნაირად, რომ უსაფუძვლო გამდიდრების მიხედვით შესაძლოა მოთხოვნა არსებობდეს იმ შემთხვევაში, თუ ერთი პირი ხელყოფს მეორე პირის პოზიციას, რომელიც სამართლებრივად დაცულია, როგორც ეკონომიკური სარგებლის წყარო. ასევე, გადაწყვეტილების მიხედვით გაზიარებულია მოსაზრება, რომ ხელყოფით მითვისებულის რესტიტუციისთვის საერთოდ არ არის სავალდებულო განსაკუთრებული უფლების მფლობელმა მიიღოს რაიმე კონკრეტული სახის ეკონომიკური დანაკარგი ან ზიანი.⁷¹

განხილული გადაწყვეტილება ნათლად წარმოაჩენს უშუალოდ ინტელექტუალური საკუთრების ხელყოფასთან მიმართებაში უსაფუძვლო გამდიდრების სამართლის გამოყენების შესაძლებლობას. ასევე, მნიშვნელოვანია, რომ აღნიშნული გადაწყვეტილება, რომლის ერთ-ერთი სამართლებრივი საფუძველია ევროდირექტივა 2004/48/EC, რაც, თავის მხრივ, უნდა ვივარაუდოთ, რომ სწორედ საფუძველს წარმოადგენს წინამდებარე ნაშრომში განხილული ინტელექტუალური საკუთრების რეფორმისა, რომელიც 2017 წლის დასასრულს განხორციელდა საქართველოში და შეიტანა სამივე საკანონმდებლო აქტში ცვლილება, რომელიც თავისი შინაარსით Dreifache Schadensberechnung წარმოადგენს. ყოველივე აღნიშნული ამყარებს მოსაზრებას, რომ ინტელექტუალური საკუთრების ხელყოფასთან მიმართებაში უსაფუძვლო გამდიდრების სამართალი, კონკრეტულად კი ხელყოფის კონდიქცია ქართული სამართლისთვისაც შესაძლოა გამოყენებადი იყოს.

3. შვეიცარიის ვალდებულებითი სამართალი

ინტელექტუალური საკუთრების ხელყოფის შემთხვევებისთვის უსაფუძვლო გამდიდრების სამართლის ნორმების გამოყენება არც შვეიცარიული სამართლისთვის არის უცხო, აქვე გასათვალისწინებელია, რომ როგორც საქართველო, ისე შვეიცარიაც გერმანული სამართლის ოჯახის წევრია და, თავის მხრივ, მთელ რიგ საკითხებში სამოქალაქო სამართლებრივი დეფინიციები დაახლოებულია ქართულ სამართალთან.⁷² „საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ“⁷³ შვეიცარიის კანონის 62-ე მუხლი განსაზღვრავს სწორედ მოთხოვნის ფარგლებს უშუალოდ დარღვეული საავტორო და მომიჯნავე უფლებებისთვის, რომლის მიხედვითაც უფლების მფლობელს შეუძლია მოითხოვოს - უფლების დამრღვევი ქმედების აკრძალვა; უფ-

⁶⁹ Mediaset España Comunicación S.A. (formerly Gestevisión Telecinco S.A) v. ITV Global Entertainment Limited Directive 2004/48/EC, Art. 13(1); Spanish Intellectual Property Code, Art. 140(2)(a). "Mediaset v. ITV". IIC International Review of Intellectual Property and Competition Law volume 51, 2020, 777; V. Rivas, Scope of Restitution of Profits as the Criterion of Compensation in Case of Copyright Infringement, GRUR International, Volume 69, Issue 6, 2020, 654–658.

⁷⁰ იქვე.

⁷¹ იქვე, 777-778.

⁷² გ. რუსიაშვილი / დ. ეგნატაშვილი, კაზუსები კანონისმიერ ვალდებულებით სამართალში, შედარებითსამართლებრივი მიმოხილვა, თბილისი, 2016, 236.

⁷³ Bundesgesetz über das Urheberrecht und verwandte Schutzrechte (Urheberrechtsgesetz, URG).

ლების დამრღვევისგან ნებისმიერი ინფორმაცია, რომელიც შეეხება კონტრაფაქციულ წარმოებას, დამამზადებელს, შუამავალს, სავაჭრო სივრცეს, სადაც უფლების დარღვევით წარმოებული პროდუქტი განათავსა და მომხმარებელთა მონაცემებს, რომელთაც კონტრაფაქციული პროდუქტი მიეწოდება; ასევე, განახორციელოს ყველა ის ქმედება, რომელსაც შვეიცარიის ვალდებულებითი სამართალი იცნობს და მოცემულია შვეიცარიის სამოქალაქო კოდექსში.⁷⁴ აღნიშნულის მიხედვით, შვეიცარიის სპეციალური კანონი, რომელიც მიემართება საავტორო და მომიჯნავე უფლებებს, პირდაპირ მიუთითებს ეროვნული ვალდებულებითი სამართლის მოთხოვნის ფარგლებზე, რომლის განუყოფელი ნაწილიც, რაღა თქმა უნდა, უსაფუძვლო გამდიდრების ნორმებია, რაც შეეხება უშუალოდ ხელყოფით უსაფუძვლო გამდიდრებას, ნებისმიერ შემთხვევაში, ჩაშლილი სალიცენზიო ხელშეკრულების გარდა, ყველა სხვა ტიპის უფლების დარღვევა ხორციელდება ხელყოფით სხვის განსაკუთრებულ უფლებაზე, შესაბამისად, ასეთი შემთხვევები უნდა ექცეოდეს ხელყოფით უსაფუძვლო გამდიდრების ფარგლებში, რაც კონდიქციური სისტემისთვის იმავეს წარმოადგენს, რაც ხელყოფის კონდიქცია.

4. გერმანია და ისევ საქართველო

ბოლოს კი, შეგნებულად, განხილული უნდა იქნეს უშუალოდ გერმანული მიდგომა ინტელექტუალური საკუთრების ობიექტებისა და უსაფუძვლო გამდიდრებას შორის. მიუხედავად იმ ფაქტისა, რომ გერმანულ იურიდიულ დოქტრინაში და უშუალოდ სასამართლო პრაქტიკაშიც აღნიშნულ საკითხზე ნეიტრალური მიდგომა არსებობს, ბოლო დროს სულ უფრო მეტად იმკვიდრებს ადგილს უსაფუძვლო გამდიდრება ინტელექტუალური საკუთრების სამართალში. გერმანიის ფედერალურმა სასამართლომ

(Bundesgerichtshof) ერთ-ერთ საქმეზე⁷⁵ იმსჯელა საპატენტო უფლების დარღვევიდან გამომდინარე უფლების მფლობელის მოთხოვნის ფარგლებზე. აღნიშნულ საქმეზე მოსარჩელე წარმოადგენდა პატენტის მფლობელს ენერგოკვების წყაროს მოწყობილობაზე, ხოლო მოპასუხე წარმოადგენდა ასეთი მოწყობილობების მიმწოდებელს თვითმფრინავების მწარმოებლისთვის, მოსარჩელე ითხოვდა საპატენტო უფლების დარღვევიდან მიყენებული ზიანის ანაზღაურებას. გერმანიის პირველი ორი ინსტანციის სასამართლო დაეყრდნო გერმანიის საპატენტო კანონსა (Patentgesetz) და გერმანიის სამოქალაქო კოდექსს, პირველი ინსტანცია მოსარჩელის მოთხოვნას დაეთანხმა ქმედების აკრძალვის, როგორც სარჩელის უზრუნველყოფის, ნაწილში, ასევე ანგარიშებზე ინფორმაციის მიღებისა და მიყენებული ზიანის ანაზღაურების ნაწილებში, ხოლო სააპელაციო ინსტანციამ დაავიწროვა ზიანის ანაზღაურების მოცულობა ხანდაზმულობის გამო 2007 წლამდე, თუმცა ამ ნაწილში მაინც ძალაში დატოვა მიღებული შემოსავლის, როგორც უსაფუძვლოდ გამდიდრებიდან მიღებულის, უკუგება მოსარჩელისთვის. თავის მხრივ, გერმანიის ფედერალურმა სასამართლომ განმარტა, რომ მიუხედავად იმ ფაქტისა, რომ უშუალოდ ზიანის მოთხოვნა შესაძლოა ხანდაზმული იყოს, უფლების დამრღვევმა პირმა მაინც უნდა დააბრუნოს ის სარგებელი, რომელიც მან ხელყოფით მიიღო მოსარჩელის ხარჯზე ყოველგვარ საფუძველს მოკლებული გამდიდრების ნორმების გათვალისწინებით.⁷⁶ ამრიგად, გერმანული სასამართლო პრაქტიკა დასაშვებად მიიჩნევს ინტელექტუალური საკუთრების ხელყოფის შემთხვევებისთვის უშუალოდ უსაფუძვლო გამდიდრების სამართლის ნორმების გამოყენებას.

ყოველივე ზემოთ განხილულის მიუხედავად, ქართული მოწესრიგება ინტელექტუალური საკუთრებისადმი გარდა გერმანული სამართალში არსებული სამმხრივი ზიანის დოქტრინისა

⁷⁴ Bundesgesetz betreffend die Ergänzung des Schweizerischen Zivilgesetzbuches (Fünfter Teil: Obligationenrecht).

⁷⁵ Spannungsversorgungsvorrichtung, BGH, Urteil vom 26. März 2019 - X ZR 109/16 - OLG Karlsruhe, LG Mannheim.

⁷⁶ EUIPO, RECENT CASE LAW ON THE INFRINGEMENT AND ENFORCEMENT OF INTELLECTUAL PROPERTY RIGHTS, 2020, 33.

(Dreifache Schadensberechnung), ასევე, შეიცავს არა რესტიტუციულ, არამედ კომპენსაციისკენ მიმართულ ნორმატიულ საფუძვლებსაც. ასეთი ნორმა „სასაქონლო ნიშნების შესახებ“ კანონსა და „საპატენტო კანონში“ უფლების დამრღვევის წინაშე იძლევა მოთხოვნას ერთჯერადი ფულადი კომპენსაციის გადახდის სახით,⁷⁷ ორივე შემთხვევაში მინიმალური ზღვარი დაწესებული გვხვდება იმ კონკრეტული სალიცენზიო ხელშეკრულების ღირებულებით, რომელსაც უფლების დამრღვევი გადაიხდიდა შესაბამისი არსებული უფლების მოპოვების შემთხვევაში. ხოლო უშუალოდ კომპენსაციის ღირებულება კი განისაზღვრება უფლების დარღვევის შედეგად ნაწარმოები პროდუქტის ოდენობით, უფლების დარღვევის განზრახვით, რაც რიგ შემთხვევებში რადიკალურად პრობლემატურ და რთულ საკითხს წარმოადგენს, გამომდინარე იქიდან, რომ განზრახვის შინაარსის დადგენა ყოველი შემთხვევისთვის უნდა მოხდეს უშუალოდ დამრღვევის სუბიექტური ნების თანხვედრაში. ასევე, მომსახურების მასშტაბი, ხასიათი და სხვა მახასიათებელი, რომლის შეთავაზებაც ხდება განსაკუთრებული უფლებების დარღვევით და დამატებით ნებისმიერი სხვა გარემოება, რომელიც აღნიშნული კომპენსაციის ოდენობის განსაზღვრისას შეიძლება მხედველობაში იქნეს მიღებული. კომპენსაციის აღნიშნული კრიტერიუმები, თავის მხრივ, თითქმის არასდროს არ არის სასამართლოს მიერ გამოყენებული, რაც მათი დეფინიციური ბუნდოვანებიდან და, მეორე მხრივ, მტკიცების სირთულიდან გამომდინარეობს. იმისთვის, რომ მოსარჩელემ მოსამართლეს შეუქმნას განმტკიცებული და უდავო რწმენა საკომპენსაციო თანხის დაკისრებაში, უნდა ამტკიცოს სრულებით სუბიექტური მოვლენები, რომელიც რიგ შემთხვევაში საერთოდ შესაძლოა მტკიცებულებით ვერც კი გამყარდეს.

კომპენსაციის ბუნებას განსხვავებულად განსაზღვრავს „საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ“ კანონი, კერძოდ კი საავტორო

ან მომიჯნავე უფლების მოსაპოვებლად სალიცენზიო ხელშეკრულების ღირებულების მინიმუმ ათმაგი ოდენობით, ხოლო უშუალოდ კომპენსაციის განსაზღვრის კრიტერიუმში კი იგივე რჩება, რაც სასაქონლო ნიშნების ან პატენტის შემთხვევაში. თუმცა კანონმდებელი აქ კიდევ უფრო მეტი ბუნდოვანებითა და სირთულით გამოირჩევა და ნორმაში⁷⁸ შემოაქვს და ამკვიდრებს ისეთ დეფინიციას, როგორცაა უფლების დარღვევის სიმძიმე, რაც უდავოდ სავალდებულო განმარტებას საჭიროებს, მასში შესაძლოა იგულისხმებოდეს იმ უფლების ტიპი, რომელიც დაირღვა. მაგალითად, რეპროდუქციების უფლება ან საჯარო გადაცემის / შესრულების უფლება, რაც, თავის მხრივ, სრულიად უსამართლოდ განსაზღვრავდა უფლების პრიორიტეტულობას, როცა ეს აღნიშნული ნორმის მიზანს სრულებით არ წარმოადგენს. უფრო მეტად სავარაუდოა, რომ „სიმძიმეში“ იგულისხმება საერთო მოცემულობა, რაც კონტრაფაქციული ასლის ხარისხსა და რაოდენობის ერთობლიობას უნდა წარმოადგენდეს, თუმცა ამ უკანასკნელს ნორმა ისედაც თვალნათლივ გამოყოფს.

ზემოთ განხილული კომპენსაციისკენ მიმართული ნორმები თავის თავში მოიცავს ასევე უფლების მფლობელისთვის მიუღებელი შემოსავლის ანაზღაურებასა და უფლების დამრღვევი პირის მიერ ხელყოფის შედეგად მიღებულ შემოსავალს, მოცემული რეგულირებიდან გამომდინარე კი ქართველი კანონმდებლის მიზანია, რომ ინტელექტუალური საკუთრების ხელყოფა განსაკუთრებულად მძიმე სამოქალაქო-სამართლებრივი პასუხისმგებლობის ფარგლებში მოაქციოს და ხაზი გაუსვას მის ძირეულ მნიშვნელობას, თუმცა ამ მიზნის ფარგლებშიც კი კანონმდებელი სრულიად უსაფუძვლოდ საავტორო და მომიჯნავე უფლებებს უფრო პრიორიტეტულად სახავს, ვიდრე ეს სასაქონლო ნიშნებისა და პატენტის შემთხვევაშია, რასაც საავტორო და მომიჯნავე უფლებებისთვის კომპენსაციის მინიმუმ ათმაგი მოცულობა განაპირობებს. აღნიშნული განპირობებულია იმ მდ-

⁷⁷ აღნიშნულ კანონებში ნორმა მოცემულია სიტყვასიტყვით იდენტური სახით: „სასაქონლო ნიშნების შესახებ“ 45 V გ) მუხლი, ხოლო საპატენტო კანონისთვის კი 68⁵ VI გ) მუხლი.

⁷⁸ უშუალოდ განსაზღვრული ნორმა სისტემურობიდან გამომდინარე ფრაგმენტირებულია, კონკრეტული შემთხვევისთვის საუბარია „საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ“ კანონის 59 VII მუხლზე.

გომარეობიდანაც, რომ ინტელექტუალური საკუთრების სამართლის რეფორმამდე საავტორო და მომიჯნავე უფლებებისთვის „ათმაგი“ ოდენობის ნორმა უკვე არსებობდა, ხოლო, რეფორმის დროს ანალოგიური სიმძიმის კომპენსაცია უბრალოდ არ იქნა თვალთახედვაში მიღებული კანონმდებლის მიერ, რამაც საბოლოო ჯამში განაპირობა ის შედეგი, რომ მივიღეთ ინტელექტუალური საკუთრების ხელყოფისთვის მოთხოვნის შერეული სისტემა, რომელიც სრულიად დამოკიდებულია უფლების მფლობელის არჩევანზე, დააყენოს რესტიტუციული მოთხოვნა და შემდეგ მოუწიოს იმის მტკიცება, თუ რა მოცულობით მიიღო უფლების დამრღვევმა ეკონომიკური სარგებელი, თუ მოითხოვოს კომპენსაცია, სანაცვლოდ კი ამტკიცოს სტატიკურ სამყაროში მის უფლებაზე სალიცენზიო ხელშეკრულების ღირებულება და შემდგომ უფლების დარღვევის შინაარსი, მოცულობა და ამავედროულად დამრღვევის განზრახვა.

ამრიგად, ქართული სამართლისთვის სპეციალურ რეგულატორულ კომპლექსთან ერთად შესაძლოა გამოყენებულ იქნეს სწორედ უსაფუძვლო გამდიდრების ნორმებიც, რადგანაც აღნიშნული „კომპლექსი“ თავად მოიცავს რესტიტუციისკენ მიმართულ ნორმებს, რომელიც სხვადასხვა სამართლებრივი სივრციდან გამომდებელი შინაარსის მატარებელია და განიცდის მასზე ხელყოფის კონდიქციის ზეგავლენას. თუმცა ხელყოფის კონდიქციის, და ზოგადად, უსაფუძვლო გამდიდრების ნორმების გამოყენება შეუძლებელია იმ შემთხვევაში, როდესაც უფლების მფლობელი ითხოვს კომპენსაციის გადახდას უფლების დამრღვევი პირისგან, ასეთ დროს მოთხოვნა თავის თავში ამოწურავს რესტიტუციასაც და აღნიშნულის ფარგლებში კონდიქციური მოთხოვნისთვის ადგილი არ რჩება, მათ შორის, არც კომბინირებული სასარჩელო მოთხოვნის დროს. შესაბამისად, ხელყოფის კონდიქცია, როგორც ინტელექტუალური საკუთრების ნორმატიული კომპლექსის შემავსებელი და დანამატი, უდავოდ არსებობს ქართული სამართლისთვისაც.

VI. ინტელექტუალური საკუთრების ხელყოფა - დელიქტი თუ უსაფუძვლო გამდიდრება

ნებისმიერი მართლწესრიგისთვის სუბიექტურად ან თუნდაც ეკონომიკურად აბსოლუტურად დაცული სიკეთეების ხელყოფა მართლსაწინააღმდეგო ქმედებას წარმოადგენს და განისაზღვრება, როგორც წინაპირობა დელიქტური პასუხისმგებლობისთვის.⁷⁹ ასეთ დაცულ სიკეთედ უდავოდ შეგვიძლია მოვიაზროთ წინამდებარე ნაშრომში განხილული ინტელექტუალური საკუთრება - საავტორო და მომიჯნავე უფლებები, სასაქონლო ნიშნებიდან გამომდინარე უფლებები და პატენტიდან გამომდინარე უფლებები, თუმცა, მიუხედავად ამისა, აღნიშნული ცალსახად იმას არ ნიშნავს, რომ მათი ხელყოფა და მათზე უფლების მფლობელისთვის ზიანის მიყენება ავტომატურად დელიქტური ვალდებულების წარმომშობი შეიძლება იყოს.

იურიდიულ ლიტერატურასა თუ სხვადასხვა ქვეყნის სასამართლო პრაქტიკაში, განსაკუთრებით კი ამერიკის შეერთებულ შტატებში, არაერთხელ გამოთქმულა მოსაზრება იმასთან დაკავშირებით, რომ ინტელექტუალური საკუთრების ხელყოფა რეალურად წარმოადგენს დელიქტს.⁸⁰ მიუხედავად იმისა, რომ საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის დელიქტური ვალდებულებების თავი არ მოიცავს სპეციალურ შემთხვევად არცერთი ინტელექტუალური საკუთრების ხელყოფას, სხვადასხვა ინსტანციის სასამართლოებს ინტელექტუალური საკუთრების ხელყოფის განხილვისას გამოუყენებიათ გენერალური დელიქტური დათქმა და ასეთი ხელყოფის შემთხვევები გარკვეული კუთხით დაუახლოვებია დელიქტურ შემთხვევებთან. ამის მაგალითია უზენაესი სასამართლოს 2016 წლის 11 მარტის განჩინება № ას - 924 - 874 -

⁷⁹ გ. რუსიაშვილი, „სუფთა ქონებრივი ზიანი“ – გულისხმებული ქცევის ვალდებულების თუდამცავი ნორმის დარღვევა?, შედარებით სამართლის ჟურნალი 4/2019, 2019, 1.

⁸⁰ მაგ. Grayton v. United States, 92 Fed. Cl. 327 (2010) April 28, 2010, United States Court of Federal Claims, No. 09-398 C92 Fed. Cl. 327 ; Bucklew v. Hawkins, Ash, Baptie & Co. United States Court of Appeals, Seventh Circuit. May 27, 2003. 329 F.3d 923 (7th Cir. 2003).

2015, რომლის ფარგლებშიც სასამართლო ხაზს უსვამს საავტორო უფლების დარღვევის შესაძლებლობას ყოველგვარი ბრალის გარეშე, შესაბამისად, აღნიშნული მსჯელობის ფარგლებში სასამართლო ირიბად, მაგრამ მაინც მიუთითებს საავტორო უფლების ხელყოფაზე, როგორც მკაცრი პასუხისმგებლობის დელიქტზე (strict liability tort),⁸¹ თუმცა განჩინებაში ასახული დასკვნა ბოლომდე სავარაუდო არ არის, წარმოადგენს თუ არა ცნობიერად შეერთებული შტატების პრაქტიკის რეცეფციას, თუ ის ნაწილია „საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ“ კანონით მოცემული შემადგენლობისა, რომლის ანალიზის მიხედვითაც ნათელი ხდება ის მოცემულობა, რომ რიგ შემთხვევებში უფლების დამრღვევი პირის ბრალეული ქმედება საერთოდ არ არის სავალდებულო მასზე პასუხისმგებლობის დასაკისრებლად.

ეროვნული „სპეციალური რეგულატორული კომპლექსი“, სამივე მისი შემადგენლისთვის: „საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ“ კანონის, „სასაქონლო ნიშნების შესახებ“ კანონისა და „საპატენტო კანონისთვის“ იცნობს ზიანის ცნებას და ისევ და ისევ პარალელური ასახვის რეჟიმში განხორციელებული ნორმატიული მოწესრიგებით გვთავაზობს შემდეგ დანაწესს, რომლის მიხედვითაც უფლების მფლობელს უფლება აქვს დამრღვევ პირს მოსთხოვოს „მიყენებული ზიანის ანაზღაურება (მიუღებელი შემოსავლის ჩათვლით), თუ განსაკუთრებული უფლებების დამრღვევმა იცოდა ან მას უნდა სცოდნოდა ... განსაკუთრებული უფლებების დარღვევის შესახებ“.⁸² მოცემული ნორმა პირდაპირ მიუთითებს მიყენებულ ზიანსა და მის ანაზღაურებაზე, რაც უდავოა, რომ წარმოადგენს სწორედ დელიქტურ პასუხისმგებლობაზე ხაზგასმას და, თავის მხრივ, უშუალოდ ეს კონკრეტული მუხლი სამოქალაქო კოდექსის 992-ე მუხლით გათვალისწინებული გენერალუ-

რი დელიქტური დათქმის დერივაციას წარმოადგენს. პირველი ინსტანციის სასამართლო რიგ გადაწყვეტილებებში „საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ“ კანონით გათვალისწინებულ ნორმებთან ერთად იყენებს ასევე სამოქალაქო კოდექსის 992-ე მუხლს, რაც სულ მცირე განმარტებას საჭიროებს, მაგალითად, თბილისის საქალაქო სასამართლოს 2019 წლის 7 თებერვლის გადაწყვეტილება № 2/26484-15, რომლის მიხედვითაც, სასამართლო გადაწყვეტილების სამოტივაციო ნაწილში მოთხოვნის დაკმაყოფილების საფუძვლად იშველიებს რა „საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ“ კანონით მოცემულ ეგრეთ წოდებული „ათმაგი“ ოდენობის სადამსჯელო ღონისძიებას, ასევე, პარალელურად გადაწყვეტილების დასასაბუთებლად იყენებს სამოქალაქო კოდექსის 992-ე მუხლს. აღნიშნული შესაძლოა განპირობებული იყოს იმ მოცემულობით, რომ მოსამართლე ზოგადად საავტორო ან / და მომიჯნავე უფლების ხელყოფას მოიაზრებს, როგორც დელიქტური ვალდებულების წყაროდ.

ქართულის მსგავსად დელიქტური სამართლის მოწესრიგების გავრცელება ინტელექტუალური საკუთრების ხელყოფისთვის გერმანულ სამართალშიც არაერთგვაროვან მოსაზრებას იწვევს. წინამდებარე ნაშრომში განსახილველი სამივე ინტელექტუალური საკუთრება, საავტორო და მომიჯნავე უფლებები, სასაქონლო ნიშნიდან და პატენტიდან გამომდინარე უფლებები, როგორც არამატერიალური სამართლებრივი სიკეთეები, უდავოდ შეგვიძლია მივაკუთვნოთ სწორედ გერმანიის სამოქალაქო კოდექსის 823-ე პარაგრაფით გათვალისწინებულ სხვა უფლებებს, გამომდინარე იქიდან, რომ აღნიშნული უფლებებით განსაკუთრებული უფლების მფლობელი არა მხოლოდ უფლების მისდამი მიკუთვნებისა და ეკონომიკური სარგებლის მიღების უფლებას იძენს, არამედ ასევე უფლებას იმის შესახებ, რომ სხვა ნებისმიერ მესამე პირს აუკრძალოს ნებისმიერი სახის ჩარევა მის სამართლებრივ სიკეთეში, მათ შორის, მიყენებული ზიანის ანაზღაურებაც, შესაბამისად, აღნიშნული უფლებები ექცევა დელიქტური დაც-

⁸¹ მაგ. შეგიძლიათ იხილოთ P. R., Goold, Is Copyright Infringement a Strict Liability Tort?, Berkeley Technology Law Journal, Vol. 30 : 1, 2015, 308-309.

⁸² სამივე ინტელექტუალური საკუთრების ზიანის მოწესრიგებისთვის იხ. „სასაქონლო ნიშნების შესახებ“ 45 V ა) მუხლი, „საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ“ I დ) მუხლი, ხოლო საპატენტო კანონისთვის კი 68⁵ VI ა) მუხლი.

ვის ფარგლებში.⁸³ მიუხედავად ამისა, გერმანიაშიც, ისევე, როგორც ყველა მართლწესრიგისთვის, ინტელექტუალური საკუთრებისთვის არ არსებობს ვიწრო, ერთგვაროვანი და მხოლოდ დელიქტური მოწესრიგება, შესაბამისად აღნიშნული საკითხი გადაწყვეტილია საკანონმდებლო დეფრაგმენტაციის საშუალებით. აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ გერმანიის სამოქალაქო კოდექსის 823-ე მუხლის პირველი ნაწილის გამოყენების შემთხვევაში დაცულ სამართლებრივ სიკეთეს, რომლის ხელყოფაც ხდება, წარმოადგენს უშუალოდ სასაქონლო ნიშანი. ამიტომ მისი დაცვა პირდაპირი წესით უნდა მოხდეს და არა შუალობითად, მიზნად დასახული ან მიმდინარე ეკონომიკური საქმიანობის დაცვის ფარგლებში.⁸⁴ ასევე, მნიშვნელოვანია საკითხის ალტერნატიული პოზიცია, რომლის მიხედვითაც ირიბად გერმანიის სამოქალაქო კოდექსის 823-ე მუხლის ფარგლებში სასაქონლო ნიშნები შესაძლოა საწარმოს ფარგლებში იყოს დაცული, როგორც უფლება მოწყობილ და ამუშავებულ საწარმოზე.⁸⁵ ამ უფლების ფარგლებში სასაქონლო ნიშანი უდავოდ შესაძლოა მოვიპოვოთ, როგორც საწარმოს საქმიანობასა და წარმადობაში მნიშვნელოვანი როლის მქონე ელემენტი, მაგალითისთვის, ისეთი ბრენდები, რომლებიც საკუთარ გაყიდვებსა და კომერციულ წარმატებას სრულიად სასაქონლო ნიშნის საფუძველზე ახორციელებენ. ისინი შესაძლოა საფრთხის წინაშე აღმოჩნდნენ იმ შემთხვევაში, თუ მათ სასაქონლო ნიშანს მესამე პირი ისეთ ზიანს მიაყენებს, რომ მომხმარებელი უარს განაცხადებს აღნიშნული ნიშნით პროდუქტის შეძენაზე, ასეთ შემთხვევაში საწარმომ შესაძლოა ფუნქციონირება საერთოდ შეწყვიტოს.

უშუალოდ დელიქტური ვალდებულებისა და კონდიქციური ვალდებულების ურთიერთმიმა-

რთების საკითხის განსახილველად მნიშვნელოვანია აღინიშნოს, რომ კონდიქციური პასუხისგებლობისთვის არ არის საჭირო სახეზე იყოს გენერალური დელიქტური დათქმის რომელიმე წინაპირობა.⁸⁶ თუმცა ინტელექტუალური საკუთრების ხელყოფის შემთხვევაშიც მოთხოვნის რიგითობის შემოწმებისას, დელიქტური წინაპირობების არსებობდა უნდა გადამოწმდეს უპირველესად, მაგრამ აღნიშნული ერთობ სადავოა. თუ სტატიკურ სამყაროში ისეთი დავის დროს, რომელშიც ინტელექტუალური საკუთრების ხელყოფა არ ხდება, იურისტის ტექნიკაზეა დამოკიდებული სწორად განსაზღვროს მოთხოვნის ფარგლები და საფუძვლები, ინტელექტუალური საკუთრების ხელყოფისას თავად უფლების მფლობელი ირჩევს, რომელი მოთხოვნა უფრო სარგებლია, არა ფაქტობრივად გამყარებული სამართლებრივი მოთხოვნის ფარგლების მიხედვით, არამედ კანონისმიერი „შეთავაზებით“ ამოირჩიოს სასურველი მოთხოვნა, რესტიტუციას, ფაქტობრივად მიყენებული ზიანის ანაზღაურებასა და კომპენსაციას შორის.

ამრიგად, ინტელექტუალური საკუთრების ხელყოფის ცალსახად მიკუთვნება რომელიმე კანონისმიერი ვალდებულებისთვის, იქნება ეს დელიქტური თუ კონდიქციური ვალდებულება, არასწორია. ერთი კონკრეტული ინტელექტუალური საკუთრების ხელყოფის შემთხვევაშიც კი ხელყოფა შესაძლოა ექცეოდეს როგორც დელიქტური, ისევე უსაფუძვლო გამდიდრების სამართლის მოწესრიგების ფარგლებში.

VII. შეჯამება

ინტელექტუალური საკუთრების სამართალი ქართული დოქტრინისთვისა და სასამართლო პრაქტიკისთვის ერთ-ერთი ყველაზე პრობლემური საკითხია, დეფინიციურ დონეზეც კი, რასაც ისიც ემატება, რომ სპეციალურ რეგულატორულ კომპლექსში კანონმდებლის მიერ სა-

⁸³ A. Teichmann, in Jauernig BGB, 17. Aufl. 2018, § 823 Rn. 18

⁸⁴ v. Deutsch, FS Gaedertz, 1992, 99, 106; Hager, in Staudinger, 14. Aufl. 2010, § 823, Rn. B 137; განსხვავებული შეხედულებისთვის იხ. BGHZ 91, 117, 120 = NJW 1984, 1956 f. – Mordoro; BGHZ 98, 94, 99 = NJW 1986, 2951, 2952 – BMW.

⁸⁵ გ. რუსიაშვილი / დ. ეგნატაშვილი, კაზუსები კანონისმიერ ვალდებულებით სამართალში, შედარებით სამართლის თეორიები მიმოხილვა, თბილისი, 2016, 201.

⁸⁶ გ. მელაძე, არაუფლებამოსილი პირის მიერ განხორციელებული განკარგვით გამოწვეული ხელყოფის კონდიქცია, შედარებითი სამართლის ქართულ-გერმანული ჟურნალი 7/2020, 2020, 35.

ვარაუდოდ ასახულია სხვადასხვა ქვეყნის ნორმატიული მოწესრიგების ერთგვარი დერივაციები, რომელიც კიდევ უფრო მეტ ბუნდოვანებასა და პრობლემატიკას მატებს ინტელექტუალური საკუთრების სამართალს საქართველოსთვის.

ინტელექტუალური საკუთრება თანამედროვე სამყაროში უმნიშვნელოვანეს ელემენტს წარმოადგენს, როგორც ტექნოლოგიური განვითარებისთვის და ინოვაციებისთვის, ისე ბიზნესისა და კრეატიული ინდუსტრიის განვითარებისთვის, ფაქტობრივად ერთიანი საბაზრო ეკონომიკური ღირებულებები აგებულია ინტელექტუალური საკუთრების კონცეფციაზე. შესაბამისად უმნიშვნელოვანესია განსაზღვრული იყოს ინტელექტუალური საკუთრების დამცავი ნორმების სახელდება შესაბამისი სამართლებრივი მოწესრიგების ფარგლებში, რათა სპეციალური რეგულატორული კომპლექსის მიერ აუთენტიკური საკითხებისთვის ინტელექტუალური საკუთრება და მასზე უფლების მფლობელი ხელყოფის შემთხვევაში არ დარჩეს ადეკვატური დაცვის გარეშე.

სხვადასხვა სამართლებრივი სივრცისთვის მეტნაკლები სიციხადით ინტელექტუალური საკუთრების სამართალი, მიუხედავად იმისა, რომ წარმოადგენს დამოუკიდებელ თვითმყოფად მოვლენას, გარკვეულწილად მაინც არის დაკავშირებული სხვა სამართლებრივ ინსტიტუტებთან, მაგალითად, ისეთებთან, როგორიცაა არა მხოლოდ უსაფუძვლო გამდიდრების სამართალი, არამედ დელიქტური სამართალი, არაკეთილსინდისიერი კონკურენციის სამართალი და სხვა.

საქართველოსთვის ინტელექტუალური საკუთრების ხელყოფისთვის უფლების მფლობელის მოთხოვნის ფარგლებს თავად სპეციალური რეგულატორული კომპლექსი განსაზღვრავს, საავტორო და მომიჯნავე უფლებებისთვის, სასაქონლო ნიშნებისთვისა და პატენტიდან გამომდინარე უფლებებისთვის. თუმცა აღნიშნული მოთხოვნის ფარგლები თვითონვე მიუთითებს „არასპეციალურ“ სამართლებრივ მოწესრიგებაზე, როგორც უკვე აღინიშნა, ზიანის ანაზღაურებაზე, კონკრეტულად დელიქტურ ვალდებულებაზე, უფლების ხელმყოფი პირის

მიერ უსაფუძვლოდ მიღებული ქონების ტრანზაქციის კორექციისკენ, შესაბამისად უსაფუძვლო გამდიდრებასა და, ბოლოს, კომპენსაციისკენ მიმართულ ნორმებზე. შესაბამისად ქართული სამართლისთვის თავად უფლების მფლობელზეა დამოკიდებული თუ მოთხოვნის საფუძვლად რომელი ურთიერთობის ფარგლებს განსაზღვრავს.

ნათელია, რომ ქართული ინტელექტუალური საკუთრების სპეციალური რეგულატორული კომპლექსის რესტიტუციული ნორმები ხელმყოფის უსაფუძვლო გამდიდრებაზე მიუთითებს, თუმცა, როგორც აღინიშნა, მოთხოვნის ფარგლები და მოცულობა განსაზღვრულია ერთგვარი ტესტით, რომელიც, მიუხედავად იმისა, რომ პირდაპირ ხელყოფის კონდიციის შემადგენლობის გავლენას არ განიცდის, მისი შინაარსი მეტად ემსგავსება ხელყოფით გამდიდრების უკუგებას. თავის მხრივ, უნდა აღინიშნოს, რომ ინტელექტუალური საკუთრების ინდივიდუალური სამართლებრივი მოწესრიგების არარსებობის შემთხვევაში, საქართველოსთვის დამოუკიდებლად მხოლოდ უსაფუძვლო გამდიდრების ან დელიქტური ვალდებულების ნორმებით აღნიშნული საკითხის მოწესრიგება ერთობ რთული იქნებოდა, ასევე, აღნიშნულის საპირისპირო პერსპექტივის გასამართლებლად უნდა ითქვას, რომ ანალოგიურად მხოლოდ ცალკეული და ინდივიდუალური მოწესრიგების საფუძველზე შესაძლოა მთელი რიგი საკითხები მოთხოვნის ფარგლებს მიღმა დარჩენილიყო, რაც უფლების მფლობელისთვის მისი ინტელექტუალური საკუთრების უფლებების არასრულფასოვან დაცვასა და აღსრულებას გამოიწვევდა.

ამრიგად, საბოლოო შეჯამების სახით უნდა ითქვას, რომ ინტელექტუალური საკუთრების ხელყოფისას, რა თქმა უნდა, უპირატესად გამოიყენება მისი მომწესრიგებელი სპეციალური რეგულატორული კომპლექსი, თუმცა აღნიშნული არ გამორიცხავს უსაფუძვლო გამდიდრების სამართლის ნორმების გამოყენებას, არამედ პირიქით, ინტელექტუალური საკუთრების მომწესრიგებელი რესტიტუციისკენ მიმართული ნორმების გამოყენებისას, ეს ნორმები თავად მიუთითებს უსაფუძვლო გამდიდრებაზე,

ასეც რომ არ იყოს, საკუთრივ მხოლოდ სპეციალური მონესრიგების გამოყენება მოთხოვნის ფარგლებს მიღმა ტოვებს ხელყოფის შედეგად უსაფუძვლოდ გადადინებულ ქონებას, შესაბამისად, ქართული სასამართლო პრაქტიკისთვის

და დოქტრინისთვისაც უმნიშვნელოვანესია, რომ უსაფუძვლო გამდიდრების სამართალი და კონკრეტულად ხელყოფის კონდიქცია გამოყენებული იყოს ინტელექტუალური საკუთრების ხელყოფის შემთხვევებში.